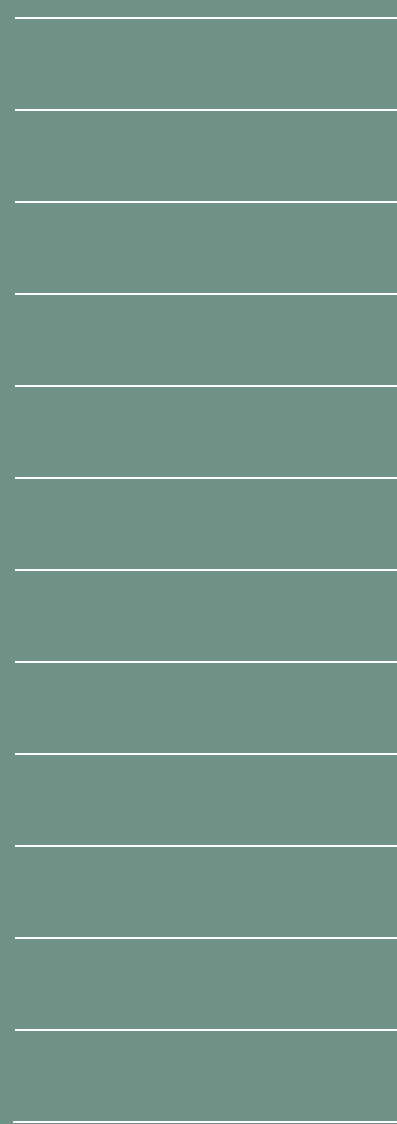

LIETUVOS BANKAS
EUROSISTEMA

MOKĖJIMŲ RINKOS APŽVALGA

2016

Santrumpos

ECB	Europos Centrinis Bankas
EEE	Europos ekonominė erdvė
EMT	Europos mokėjimų taryba
ES	Europos Sąjunga
LCKU	Lietuvos centrinė kredito unija
MPT	mokėjimo paslaugų teikėjas
proc.	procentai
proc. p.	procentiniai punktai
SEPA	bendra mokėjimų eurais erdvė (angl. <i>Single Euro Payments Area</i>)

Šalių žymėjimai

AT	Austrija	FR	Prancūzija	NL	Nyderlandai
BE	Belgija	GR	Graikija	PL	Lenkija
BG	Bulgarija	HR	Kroatija	PT	Portugalija
CY	Kipras	HU	Vengrija	RO	Rumunija
CZ	Čekija	IE	Airija	SE	Švedija
DE	Vokietija	IT	Italija	SI	Slovėnija
DK	Danija	LT	Lietuva	SK	Slovakija
EE	Estija	LU	Liuksemburgas	UK	Jungtinė Karalystė
ES	Ispanija	LV	Latvija		
FI	Suomija	MT	Malta		

Apžvalgą parengė Lietuvos banko Ekonomikos ir finansinio stabilumo tarnyba.

Apžvalga prieinama PDF formatu Lietuvos banko interneto svetainėje (www.lb.lt).

Leidžiama perspausdinti švietimo ir nekomerciniais tikslais, jei nurodomas šaltinis.

TURINYS

IŽANGA.....	2
SANTRAUKA	3
1. LIETUVOS MOKĖJIMŲ RINKOS LAIMĖJIMAI IR TRŪKUMAI	5
2. MOKĖJIMO PASLAUGŲ TEIKĖJAI LIETUVOJE.....	12
3. MOKĖJIMO PASLAUGOS	15
4. MOKĖJIMO PASLAUGŲ ĮKAINIAI	21

INTARPAI

1 INTARPAS. STANDARTAI IR KONKURENCIJA TEIKIANT MOKĖJIMO PASLAUGAS	5
2 INTARPAS. NAUJI SAUGIŲ MOKĖJIMŲ INTERNETU REIKALAVIMAI	6
3 INTARPAS. BANKAI IR KITI MOKĖJIMO PASLAUGŲ TEIKĖJAI: KONKURENTAI AR PARTNERIAI?	7
4 INTARPAS. MOKĖJIMO SĄSKAITOS PERKĖLIMAS	8
5 INTARPAS. SEPA INDĖLIS ŠALINANT MOKĖJIMO RINKOS STANDARTIZAVIMO TRŪKUMUS	10
6 INTARPAS. RINKOS ATVIRUMO VYKDANT ELEKTRONINĖS PREKYBOS ATSISKAITYMUS UŽTIKRINIMO PRIEMONĖS.....	11
7 INTARPAS. NAUJOS KARTOS LIETUVOS BANKO MOKĖJIMO SISTEMA.....	16
8 INTARPAS. EURO ĮTAKA MOKĖJIMO ĮPROČIAMS	18
9 INTARPAS. E. SĄSKAITŲ PATEIKIMO IR APMOKĖJIMO PASLAUGA KEIČIA TIESIOGINĮ DEBETĄ	19

Šios apžvalgos objektas – Lietuvos mažmeninių mokėjimų rinka, apimanti fizinių asmenų, įmonių ir viešojo sektoriaus tarpusavio mokėjimus. Praeityje šią rinką daugiausia plėtojo bankai ir kredito unijos, o nuo 2009 m. prisidėjo ir kiti MPT, tokie kaip mokėjimo įstaigos ir elektroninių pinigų įstaigos. Skandinaviško kapitalo bankai, nuo pat veiklos Lietuvoje pradžios laikydami Šiaurės šalių bankininkystės tradicijų, diegė saugią ir daugiafunkčę internetinę bankininkystę, platino tarptautinių schemų mokėjimo korteles ir taip mažmeniniams mokėjimams suteikė reikšmingą impulsą. Vis dėlto apie praėjusio dešimtmečio vidurį pradėjo ryškėti rinkos trūkumų. Jie pasireiškė lėtesniu nei aplinkinėse šalyse mokėjimo kortelių operacijų plitimu ir nepakankamu bendrųjų paslaugų plėtojimu, privedusiu prie mokėjimo paslaugų susiskaidymo. Šios tendencijos dar paaštrėjo, kai užsidarė keli bankai ir padidėjo veikiančių bankų rinkos koncentracija. Tai neigiamai atsiliepė galutiniams klientams tiek dėl mokėjimo paslaugų įkainių (jie didesni nei kitose Baltijos šalyse), tiek dėl įmonių sąnaudų (jos padidėjo dėl perteklinių techninių sąsajų su bankų sistemomis).

Ilgą laiką Lietuvos bankas mokėjimų rinkoje daugiausia telkė dėmesį į tarpbankinės infrastruktūros (mokėjimo sistemų) kūrimą ir administravimą. Tokia veikla svarbi ir šiuo metu, tačiau Lietuvos banko atsakomybė mokėjimų rinkoje prasiplėtė. Tai susiję su šios atsakingos institucijos funkcijomis, nustatytomis ES teisės aktu¹. Be to, mažmeniniai mokėjimai dėl svarbos šalies ekonomikai (didina jos konkurencingumą) ir socialiniam gyvenimui (didina finansinę įtrauktį) savaime atsiduria dėmesio centre ir tai paskatino Lietuvos banką daugiau išteklių skirti mokėjimų politikai numatyti ir įgyvendinti. Kitos Lietuvos banko funkcijos – finansų rinkos dalyvių mikroprudencinė ir veiklos priežiūra, finansų sistemos stabilumo stiprinimas, tarpininkavimas sprendžiant ginčus, kylančius tarp vartotojų ir MPT, tarpbankinės infrastruktūros priežiūra – irgi turi sąsajų su mažmeniniais mokėjimais ir suteikia galimybę į mokėjimų rinką pažvelgti kompleksiskai ir iš įvairių perspektyvų.

Šios apžvalgos tikslas – supažindinti visuomenę ir mokėjimų rinkos dalyvius su Lietuvos mažmeninių mokėjimų rinkos laimėjimais, trūkumais, tendencijomis ir numatomais pokyčiais. Tikimasi, kad tai paskatins platesnes diskusijas mokėjimų klausimais ir padės nustatyti, kokios priemonės padėtų pašalinti rinkos trūkumus.

¹ 2009 m. rugsėjo 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 924/2009 dėl tarptautinių mokėjimų Bendrijoje, panaikinančias Reglamentą (EB) Nr. 2560/2001 (OL 2009 L 266, p. 11); 2012 m. kovo 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 260/2012, kuriuo nustatomi kredito pervedimų ir tiesioginio debeto operacijų eurais techniniai ir komerciniai reikalavimai ir iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 924/2009 (OL 2012 L 94, p. 22).

Per pastarąjį dešimtmetį Lietuvos mokėjimų rinkoje susiklostė mokėjimo paslaugų vartotojams nenaudingos tendencijos: didėjo rinkos koncentracija, dalis mokėjimo paslaugų tapo prieinamos tik mokėtojui ir gavėjui esant to paties MPT klientais, šiuolaikinės mokėjimų inovacijos – bekontaktiniai atsiskaitymai, momentiniai mokėjimai – nėra diegiami plačiajam vartojimui. Šie aspektai, o ir dialogo tarp MPT ir jų klientų stoka išskiria Lietuvą iš kaimyninių šalių rinkų.

Koncentracija tam tikroje rinkoje gali neigiamai atsiliepti konkurencijai, ypač kai rinkoje taikoma paslaugų siejimo ir klientų mobilumą ribojanti praktika. Bankai, teikdami būsto paskolas ar platindami draudimo produktus, dažnai nustato reikalavimą tame banke turėti ir mokėjimo sąskaitą, iš kurios būtų nurašomos lėšos. Tokia praktika ne tik susaisto klientus su konkrečiu banku, bet ir apriboja jų galimybes ateityje reaguoti į besikeičiančius mokėjimo sąskaitos įkainius. Klientų mobilumą, be kita ko, riboja ir bankų sektoriaus neišplėtotą mokėjimo sąskaitos perkėlimo paslauga.

Lietuvoje paplitęs mokėjimo paslaugų teikimo modelis, kai mokėtojas ir gavėjas turi sutartinių ryšių su tuo pačiu MPT, dar vadinamas trišaliu modeliu, yra mokėjimų rinkos kraštutinumas. Nors tokia praktika gali turėti ir privalumų (pvz., leidžia greičiau įdiegti naujas paslaugas), mokėjimų rinkoje ji nėra naudinga, nes trukdo į rinką patekti naujiems MPT, mažina įmonių derybinę galią ir riboja mokėtojų mobilumą. Lietuvos bankas gerąją praktiką laiko keturšaliu modeliu – jis neturi minėtų trūkumų ir todėl sudaro sąlygas visavertei konkurencijai mokėjimų rinkoje.

Lietuvoje bankų sektorius kol kas nesiima iniciatyvos investuoti į šiuolaikines mokėjimų inovacijas, jos paprastai diegiamos tik susidūrus su teisiniu reguliavimu. Nauja e. sąskaitų pateikimo ir apmokėjimo paslauga atsirado tik dėl SEPA reikalavimų (ankstesnei SEPA tiesioginio debeto paslaugai jų nebeatitinkant), saugesni elektroninės atpažinties sprendimai – dėl Lietuvos banko nustatytų reikalavimų mokėjimams internetu, investicijos į bekontaktinius kortelių skaitytuvus – dėl tarptautinių mokėjimo kortelių schemų (VISA, MasterCard)² nustatytų privalomųjų reikalavimų. Kitaip nei Skandinavijos valstybėse, Lietuvoje nėra įgyvendinta nė vieno tarpbankinio momentinių mokėjimų sprendimo, kuris užtikrintų lėšų pervedimą per kelias sekundes, jei mokėtojas ir gavėjas turi sąskaitas skirtinguose MPT.

MPT ir jų klientų dialogo dėl mokėjimo paslaugų plėtojimo krypties stoka lemia, kad paslaugos ne visada atitinka klientų lūkesčius. Įgyvendindami SEPA reikalavimus, didieji bankai, nepasitarę su klientais, nusprendė naudoti tokią mokėjimo sistemą, dėl kurios tarpbankiniai mokėjimai šalyje tapo lėtesni. Rengiant naujos e. sąskaitų pateikimo ir apmokėjimo paslaugos standartą, nuo pirminės projekto fazės su įmonėmis nebuvo aktyviai konsultuojamasi. Tai iš dalies lėmė, kad pasiūlyta paslauga neatitiko dalies įmonių poreikių. Nepateisinti lūkesčiai ne tik turi įtakos pasitenkinimo bankų teikiamomis paslaugomis lygiui, bet ir užgožia MPT laimėjimus teikiant mokėjimo paslaugas, tokius kaip aukšto lygio lėšų ir asmens duomenų apsauga, platus teikiamų paslaugų spektras, jų teikimo kanalų įvairovė (paslaugos teikiamos per skyrius, tarpininkus, bankomatus, mobiliąsias programėles, internetu ir kt.).

Iniciatyvą, kaip mažinti mokėjimų rinkos trūkumus, pirmiausia turėtų parodyti bankų sektorius. Prie šio tikslo prisidės naujos teisinės iniciatyvos ir priemonės, nustatytos rengiamoje Lietuvos mažmeninių mokėjimų plėtos strategijoje. Būtiniausių mokėjimo paslaugų kainos ribojimas, galimybė lengvai perkelti sąskaitą iš vieno MPT į kitą išsaugant nustatytus reguliarius mokėjimus, draudimas reikalauti, kad vartotojas įsigytų su būsto paskola nesusijusių finansinių paslaugų, prekybininkams palankios nuostatos dėl mokėjimo kortelių operacijų ir galimybė pasinaudoti mokėjimo inicijavimo paslauga – tai priemonės, kurios pagerins mokėjimų rinkos veikimą. Įgyvendinant Lietuvos mažmeninių mokėjimų plėtos strategiją, turėtų būti įgyvendintos ir kitos priemonės, pavyzdžiui, sustiprintas MPT ir klientų bendradarbiavimas. Prisidėti prie strategijos kūrimo ir įgyvendinimo bus kviečiami visi suinteresuoti asmenys.

Didžiausias 2015 m. iššūkis mokėjimų rinkoje – SEPA projektas – buvo įgyvendintas sėkmingai. Nors ir neišvengta nesklandumų, paveikusių kai kurių įmonių verslo procesus, dažniausiai susijusius su gaunamų lėšų įskaitymu ir e. sąskaitų pateikimo ir apmokėjimo paslauga, įgyvendinant SEPA projektą buvo pasiektas teigiamas rezultatas. Prie jo prisidėjo bankų sektoriaus SEPA projektui teiktas didelis prioritetas ir profesionalus apskaitos programų kūrėjų darbas. Uždaviniai, kurie dar turės būti išspręsti 2016 m., apima įmokų surinkimo paslaugos galutinį suderinimą su SEPA reikalavimais, e. sąskaitų pateikimo ir apmokėjimo paslaugos tobulinimą ir SEPA tiesioginio debeto paslaugos prieinamumą Lietuvos rinkai.

Bankai ir toliau dominuoja teikiant elektronines mokėjimo paslaugas, kiti MPT – mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigos – dar nesudaro visavertės konkurencijos bankams ir kol kas laikytini nišiniais rinkos dalyviais. Vienintelė sritis, kurioje dominuoja mokėjimo įstaigos, yra gyventojų įmokų už paslaugas surinkimas grynaisiais pinigais. Tačiau, šalyje mažėjant operacijų grynaisiais pinigais populiarumui, šiame rinkos segmente veikiančių mokėjimo įstaigų laukia iššūkis diversifikuoti veiklą. Kai kurios iš jų jau išplėtė veiklos galimybes išsiimdamos elektroninių pinigų įstaigos licencijas, suteikiančias teisę siūlyti mokėjimo paslaugas, analogiškas bankų teikiamoms paslaugoms. Be to, MPT ne bankai yra labiau linkę į inovacijų diegimą, nes su jomis sieja savo reikšmės rinkoje didėjimą.

² Mokėjimo kortelių schema – mokėjimo operacijų taisyklių, procedūrų, standartų ir (arba) įgyvendinimo gairių rinkinys, valdomas atskiros įstaigos ar organizacijos.

Tarp gyventojų mokėjimų vyrauja atsiskaitymai grynaisiais pinigais, elektroniniai mokėjimai juos keičia labai lėtai. 2015 m. du trečdaliai mokėjimo kortelių lėšų buvo pasiimta iš bankomatų ir trečdalis išleista atsiskaitant mokėjimo kortelėmis. Toks mokėjimo kortelių naudojimo atsiskaitymams intensyvumas – vienas mažiausių visoje ES. Vis dėlto šis rodiklis pamažu gerėja (2011 m. atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis vertė sudarė vos daugiau nei penktadalį). Pastaraisiais metais atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis skaičius didėjo gana sparčiai. Tačiau mokėjimų, tenkančių vienam gyventojui, skaičiaus didėjimas absoliučiąja išraiška buvo mažesnis nei kitose regiono šalyse. Euro įvedimas irgi nesuteikė pagreičio elektroninių mokėjimų didesniai naudojimui.

Nors bankai mokėjimo korteles ir laiko pagrindiniu grynujų pinigų operacijų pakaitu, vis dėlto kyla abejonių dėl ilgalaikių mokėjimo kortelių perspektyvų – visavertė alternatyva joms gali tapti momentiniai kredito pervedimai. Pastaraisiais metais Lietuvoje mokėjimo kortelių naudojimo intensyvumas buvo gerokai mažesnis nei kitose Baltijos ar Šiaurės šalyse, o atsilikimas absoliutiniais dydžiais didėjo. Mokėjimo kortelių infrastruktūra ir jos elementai (operacijų apdorojimas, kortelių schemų mokesčiai, įrenginių sertifikavimas, duomenų apsaugos auditas) vis dar gana brangūs, palyginti su kitomis mokėjimo paslaugomis, o rinka – ypač koncentruota. Taip susidaro dideli įėjimo į rinką barjerai, mažinantys konkurencinį spaudimą rinkos lyderiams, ir mokėjimo kortelių funkcinis potencialas lieka neišnaudotas. Šiuo metu Europoje didelis dėmesys skiriamas technologiškai pažangiems momentiniams kredito pervedimams, jie laikomi alternatyva mokėjimo kortelėms.

2015 m. Lietuvoje tarpininkaujant MPT inicijuota 421,5 mln. mokėjimo operacijų, arba 145 mokėjimo operacijos vienam gyventojui, mokėjimo paslaugų įkainiai fiziniams asmenims šiek tiek didėjo. Bankai ir toliau didino padaliniuose inicijuojamų mokėjimų įkainius ir kartu – atotrūkį tarp pervedimų padalinyje ir pervedimų internetu įkainių. Brango ir kitos su grynaisiais pinigais susijusios paslaugos. Kredito unijų teikiamos mokėjimo paslaugos būna pigesnės, tačiau 2015 m. jų įkainiai irgi didėjo.

STANDARTIZAVIMO SVARBA MOKĖJIMŲ RINKOJE

Mokėjimų rinkoje veikia vadinamasis tinklo poveikis (angl. *network externality*). Jis lemia, kad mokėjimo paslaugos, galinčios pasiekti daugelio MPT klientus, paprastai labiau vertinamos nei paslaugos, leidžiančios mokėjimo paslaugų vartotojams pasiekti tik vieno MPT klientus. Atitinkamai tarptautiniu lygmeniu pasiekiamos mokėjimo paslaugos teikia didesnę naudą nei nacionaliniu lygmeniu teikiamos paslaugos. Taigi, tinklo poveikis skatina MPT standartizuoti mokėjimo paslaugas nustatant tarpbankines taisykles ir suderinant techninius formatus (žr. 1 intarpą). Todėl, pavyzdžiui, tampa įmanoma mokėti mokėjimo kortele užsienio šalyje ir toks mokėjimas veikia kaip įprastas atsiskaitymas vietinėje parduotuvėje. Mokėjimo paslaugų standartizavimas skatina MPT konkuruoti paslaugos kaina, užtikrina vadinamąjį vieno langelio principą, ir taip prisidedama prie konkurencingos ir atviros mokėjimų rinkos plėtros. Vienas langelis – tai galimybė mokėjimo paslaugų vartotojui reikiamas mokėjimo paslaugas gauti per vieną MPT.

Standartizavimas skatina mažinti mokėjimo paslaugų kainas, tačiau gali turėti ir neigiamą šalutinį poveikį, tokį kaip kliūtys diegti inovacijas, klientų poreikių neatitikimas ar uždaras standarto valdymas. Atsiradus pažangesniems sprendimams, ypač integruotoje rinkoje dėl standarto atnaujinimo reikia įtikinti daugumą susijusių šalių. Tai užima laiko, reikia papildomų išteklių ir negarantuojami greiti pokyčiai. Iš dalies taip nutiko diegiant SEPA kredito pervedimų schemą – jau keletą metų įmonėms nepavyksta pasiekti, kad būtų padidintas su mokėjimo operacija perduodamos informacijos kiekis. Kito SEPA standarto – tiesioginio debeto schemos – Lietuvos įmonėms kol kas nesiuoloma dėl to, kad MPT šią paslaugą laiko neatitinkančia rinkos poreikių, o pasirengimo sąnaudos yra didelės. Taigi, kad standartizavimas būtų naudingas visuomenei, jį turi lydėti MPT ir jų klientų grupių glaudus bendradarbiavimas ir interesų derinimas, rinkos reguliuotojas gali veikti kaip nepriklausomas tarpininkas arba pokyčių skatintojas.

Siekdami išsiskirti, MPT pirmenybę dažnai teikia ne suderintoms, o individualioms mokėjimo paslaugoms, kraštutiniu atveju teikiamoms tik MPT viduje³. Tai ypač būdinga koncentruotoms rinkoms. Bandytas diferencijuoti paslaugas būtų naudingas klientams, jei taip rinkoje greičiau plistų inovacijos. Tačiau jei techniniu atskyrimu bandoma apriboti konkurenciją, procesas gali būti žalingas. Nėra paprasta nustatyti ribą, skiriančią siekį įtikinti klientams ir piktnaudžiavimą rinkos galia. Vienas iš rinkos susiskaidymo požymių gali būti tai, kad daugumos MPT mokėjimo paslaugos yra labai panašios ir teikiamos tik MPT viduje. Nesant dirbtinių barjerų, tinklo poveikis tokioje rinkoje skatintų nustatyti bendrą paslaugos standartą ir užtikrinti klientams naudingą vieno langelio principą. Kai įmonės neturi galimybės reikiamas paslaugas gauti iš vieno MPT, jos turi palaikyti teisinius ryšius, o kartais ir technines sąsajas su keletu MPT. Taip mažėja jų derybinė galia ir dubliuojamas išteklių panaudojimas.

Idealiu atveju mokėjimų rinka turėtų būti lanksti ir gebėti keistis iš standartizuotos į susiskaidžiusią, kai siekiama greičiau įdiegti inovacijas, ir iš susiskaidžiusios į standartizuotą, kai inovacijos tampa rinkos norma ir pasireiškia tinklo poveikis. Esminis vaidmuo vykstant tokiai kaitai tektų savireguliacijos iniciatyvoms ir teisės aktų leidėjams. SEPA projektas, kuriuo atsisakyta nacionalinių standartų ir pereita prie vieno bendro mokėjimų standarto – tai pavyzdys, kad rinka savireguliacijos priemonėmis nebūtų užtikrinusi standartizacijos. Tam prireikė ES teisės aktų leidėjų įsikišimo, t. y. patvirtinti atskirą ES reglamentą.

1 intarpas. Standartai ir konkurencija teikiant mokėjimo paslaugas

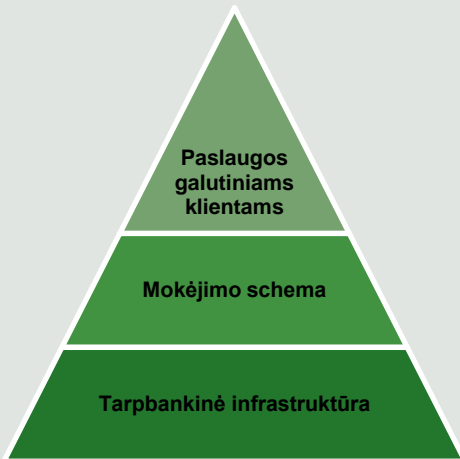
Tarpbankinis mokėjimo paslaugų suderintumas suprantamas kaip toks paslaugų teikimas, kai per vieną mokėjimo sąskaitą klientas gali pervesti lėšas į bet kuriame kitame MPT atidarytą mokėjimo sąskaitą. Tiek ES mastu, tiek atskirose valstybėse narėse yra įgyvendintas ne vienas mokėjimo paslaugų standartizavimo sprendimas, kuris gali būti laikomas sektiniu pavyzdžiu (SEPA projektas, internetinis atsiskaitymų sprendimas iDEAL Nyderlanduose).

Standartizuojant paslaugas, įprasta remtis kooperavimosi ir konkurencijos atskyrimu. MPT, atsižvelgę į konkurencijos teisės principus, nustato, kuriuose paslaugos teikimo segmentuose bus konkuruojama dėl galutinių klientų ir kurios sąlygos bus vienodos visuose MPT. Ši riba nėra vienareikšmė. Kuo daugiau standartizuojama, tuo mažiau vietos lieka konkurencijai. Kita vertus, labai skirtingos MPT paslaugos gali tarp galutinių klientų sukelti sumaištį ir taip sumažinti visos schemos patrauklumą.

Grafiškai standartizacijos lygį galima pavaizduoti kaip piramidę (žr. A pav.). Jos viršūnė, arba pirmasis lygmuo, apima konkurencijai atvirą, mažiausiai standartizuotą paslaugų sritį. Paprastai tai būna MPT kainodara, papildomos informacinės paslaugos, klientų konsultavimas, ginčų sprendimas ir kt. Pavyzdžiui, pagal naująją e. sąskaitų pateikimo ir apmokėjimo schemą, kuri nuo 2016 m. Lietuvoje pakeitė tiesioginį debetą, schemos dalyviai konkuruoja apmokėjimo būdų įvairove, kainodara, internetinės bankininkystės paslaugų, klientų konsultavimo kokybe ir pan.

³ Mokėjimo paslaugų teikimas MPT viduje paprastai suprantamas kaip paslaugų teikimas, kai mokėtojas ir gavėjas turi mokėjimo sąskaitą tame pačiame MPT. Tačiau jis gali būti suprantamas ir plačiau, t. y. kaip mokėtojo ir gavėjo teisiniai ryšiai su tuo pačiu MPT.

A pav. Standartai ir konkurencija teikiant mokėjimo paslaugas

Šaltinis: Lietuvos bankas

Antrasis piramidės lygmuo – mokėjimo schema – yra mokėjimo operacijų vykdymo taisyklių, praktikos ir standartų rinkinys. Paprastai mokėjimo schema skiriama nuo infrastruktūros (mokėjimo sistemos), užtikrinančios schemos veikimą, ir apima sprendimus priimančią subjektą, atsakingą už schemos veikimą. Atsižvelgiant į mokėjimo paslaugos ypatumus, mokėjimo schemai gali būti priskiriami ir atitinkami rizikos valdymo elementai. Pavyzdžiui, e. sąskaitų pateikimo mokėtojams ir apmokėjimo schemai, valdomai Lietuvos bankų asociacijos, yra nustatyti techninis pranešimų standartas, sąskaitų pateikimo ir apmokėjimo procesas, dalyvių pareigos ir kiti elementai, reikalingi schemos patikimumui užtikrinti.

Trečiasis piramidės lygmuo – tarpbankinė infrastruktūra – apima techninius sprendimus, kurie užtikrina praktinį schemos įgyvendinimą. Tai gali būti dvišaliai arba daugiašaliai apsikeitimo informacija kanalai (pvz., SWIFT), viena ar kelios susijusios mokėjimo sistemos (pvz., SEPA-MMS ir TARGET2).

LAIMĖJIMAI MOKĖJIMŲ RINKOJE

Lietuvoje veikiantys MPT yra pelnę daugumos gyventojų pasitikėjimą dėl lėšų saugumo, asmens duomenų apsaugos lygio ir vartotojų teisių gynimo. 2015 m. gyventojų mokėjimo įpročių apklausos duomenimis, 69 proc. visų šalies gyventojų mano, kad MPT saugomi jų pinigai yra saugūs, 61 proc. gyventojų laikosi nuomonės, kad MPT tvarkomi asmens duomenys bus apsaugoti, ir 58 proc. teigia, kad MPT paslaugų vartotojų teisės tinkamai ginamos.

Iki šiol Lietuvoje teiktos mokėjimo paslaugos buvo palyginti saugios. Tai patvirtina gana nedidelė gyventojų, susidūrusių su sukčiavimu naudojant mokėjimo priemones, dalis. Lietuvos gyventojų mokėjimo įpročių apklausa parodė, kad 2015 m. nuo apgaulės, vagystės ar sukčiavimo, susijusių su mokėjimo kortelėmis, nukentėjo 2 proc. apklaustųjų, dar mažiau gyventojų (0,1 %) susidūrė su šiomis grėsmėmis naudodamiesi internetine bankininkyste. Nuo grynųjų pinigų vagysčių nukentėjo 6 proc. gyventojų. MPT nuostoliai, patirti dėl sukčiavimo, susijusio su mokėjimo kortelių naudojimu, kol kas irgi nėra reikšmingi. 2015 m. ECB paskelbtoje nuostolių dėl sukčiavimo mokėjimo kortelėmis ataskaitoje nurodoma, kad Lietuvos MPT išleistų mokėjimo kortelių sukčiavimo nuostolių ir mokėjimo operacijų apyvartos santykis 2013 m. sudarė 0,004 proc. (2012 m. – 0,005 %) ⁴. Tai antras mažiausias rodiklis SEPA erdvėje, kurios šis santykis yra 0,039 proc. Vis dėlto sukčiavimo mastas greitai keičiasi. Tai rodo ir MPT, dar netaikiusių saugesnio atsiskaitymo internetu sprendimų, dėl sukčiavimo patirtų nuostolių kaita. Be to, kol kas nekaupiami išsamios statistikos apie sukčiavimą, patiriamą teikiant kitas mokėjimo paslaugas (pvz., kredito pervedimus), todėl nustatyti tikrąjį sukčiavimo mastą šalyje nėra galimybės.

2 intarpas. Nauji saugių mokėjimų internetu reikalavimai

Žemą sukčiavimo atliekant mokėjimus internetu lygį Lietuvoje iš dalies paaiškina palyginti nedidelis mokėjimo kortelių naudojimas, ypač elektroninėje prekyboje, vykstančioje šalies viduje. Vis dėlto rizika mokėjimų rinkoje greitai keičiasi, o kitų šalių praktika rodo, kad Lietuvos MPT platintos elektroninės atpažinties priemonės – kodų kortelės interneto bankui ir statiniai duomenys atsiskaitant mokėjimo kortele internetu – sukčiavimui užkardyti buvo nepakankamos. Staiga išaugęs sukčiavimo mastas gali pakirsti visuomenės pasitikėjimą elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir taip sutrikdyti lėšų gavėjų įmonių verslo procesus. Todėl mokėjimo operacijų saugumas yra vienas iš Lietuvos banko ir rinkos dalyvių prioritetų.

2014 m. Lietuvos banko valdybos priimtame nutarime Nr. 03-172 ir vėlesniuose jo pakeitimuose MPT buvo nustatyta 14 reikalavimų ir jie padėjo pagrindus ilgalaikiam mokėjimų saugumui. Technologijoms neutralūs reikalavimai leido

⁴ Žr. https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/4th_card_fraud_report.en.pdf.

sustiprinti mokėjimų saugumo rizikos vertinimą, labiau apsaugoti neskelbtinus mokėjimo duomenis, sudarė sąlygas saugiau inicijuoti operacijas, įpareigojo MPT identifikuoti ir užblokuoti įtartinas operacijas, kartu buvo skirta daugiau dėmesio vartotojų švietimui.

Nuo 2016 m. sausio 1 d. minimalius saugumo reikalavimus atitinkančias prisijungimo priemones bankai išduoda visiems naujiems, o nuo 2016 m. balandžio 1 d. – ir esamiems klientams. Dėl to asmenys, kurie jungiasi prie internetinės bankininkystės kodų kortele arba atsiskaito mokėjimo kortele internetu, pastebės pokyčių. Atliekant operaciją, abiem atvejais SMS žinute MPT atsiųs papildomą vienkartinį kodą. Šios procedūros nebus būtina atlikti vykdant mažos rizikos operacijas (pvz., iki 30 Eur vertės). SMS žinute siunčiamas kodas bus vienkartinis, galios ribotą laiką (iki kelių minučių), žinutėje daugeliu atveju bus pateikta ir operacijos prasminė informacija. Tai padės kovoti su telefoniniais sukčiais, nes iš SMS žinutės bus matyti, kokių tikslu pervedamos lėšos.

Naujieji reikalavimai nepaveiks tų asmenų, kurie jau dabar naudoja kodų generatorių arba vieną iš elektroninės atpažinties (e. parašo) sprendimų.

Platus Lietuvos MPT teikiamų mokėjimo paslaugų spektras ir galimybė paslaugas gauti įvairiais kanalais reikšmingai prisideda prie mokėjimo paslaugų prieinamumo. Klientai turi galimybę naudotis bankų, kredito unijų, mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigų teikiamomis mokėjimo paslaugomis. Jas teikiant pasitelkiami tokie įvairūs kanalai kaip klientų aptarnavimo padaliniai, savitarnos vietos, įskaitant bankomatus, prekybos vietos, balso telefonija, internetas, mokėjimo kortelės, mobiliosios programėlės. Mokėjimo paslaugas galima gauti tiek atsidarius mokėjimo sąskaitą, tiek jos neturint (pvz., per mokėjimo įstaigas). Iš viso 2015 m. pabaigoje šalyje buvo 4 465 klientų aptarnavimo vietos. Iš jų 544 vietas užtikrino kredito įstaigos, 3 921 vietą – kiti MPT. Be to, šalyje veikė 1 216 bankomatų ir beveik 46,5 tūkst. kortelių skaitytuvų⁵.

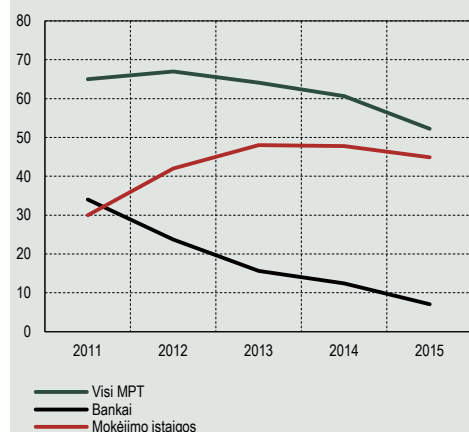
Lietuvos gyventojai laikosi nuomonės, kad jų galimybės atsidaryti mokėjimo sąskaitas nėra ribojamos, tačiau daugėja neturinčių mokėjimo sąskaitos gyventojų. Apklausų rezultatai atskleidžia, kad sisteminių požymių, kurie rodytų, kad MPT atsisako atidaryti sąskaitas, nėra ir gyventojai neturėti mokėjimo sąskaitos pasirenka savo noru, o kai kurie sąskaitas uždaro. 2015 m. net 20 proc. šalies gyventojų neturėjo sąskaitos banke ar kredito unijoje.

3 intarpas. Bankai ir kiti mokėjimo paslaugų teikėjai: konkurentai ar partneriai?

Pastaraisiais metais bankai mokėjimų rinka dalijasi su bankų sektoriui nepriklausančiais MPT, bandančiais konkuruoti technologinėmis inovacijomis, plačiu klientų aptarnavimo tinklu ar konkurencingais paslaugų įkainiais. Mokėjimo įstaigos – vienas iš tokių MPT pavyzdžių, kitas pavyzdys – elektroninių pinigų įstaigos. Pagrindinis skirtumas tarp jų yra tai, kad elektroninių pinigų įstaigos turi teisę klientų lėšas laikyti neribotą laiką, o mokėjimo įstaigos gautas lėšas perveda gavėjams jų neužlaikydamos⁶.

A pav. Operacijų skaičius klientų aptarnavimo padaliniuose

Min. vnt.

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Pradėjusios steigtis 2009 m., mokėjimo įstaigos per kelerius metus iš bankų beveik perėmė įmokų grynaisiais pinigais surinkimą (žr. A pav.), nors apskritai tokių mokėjimų rinka traukiasi. Sprendžiant iš to meto daugumos bankų veiksmų, būtent klientų aptarnavimo padalinių skaičiaus mažinimo ir operacijų įkainių padaliniuose didinimo, įmokų grynaisiais pinigais rinka nebuvo bankų konkurencijos su kitais MPT objektas. Bankams aktyvus siekis sumažinti sąnaudas ir

⁵ Unikaliųjų kortelių skaitytuvų skaičius šalyje yra mažesnis dėl duomenų dubliavimosi.

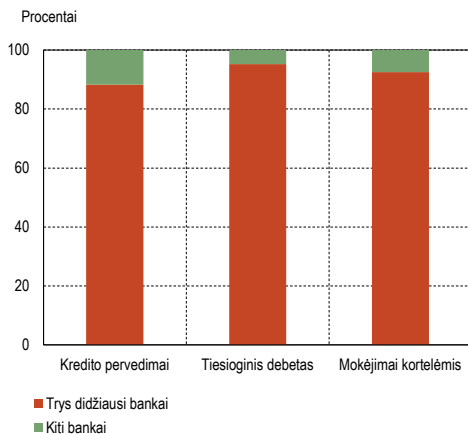
⁶ Žr. http://www.lb.lt/n26715/241-53_pozicija_del_mokejimo_saskaitose_laikomu_lesu.pdf.

mokėjimo įstaigų atsiradimas sudarė sąlygas nuosekliai trauktis iš, jų teigimu, nuostolingos rinkos segmento. Vis dėlto nuo rinkos, kurioje per metus atliekama apie 50 mln. operacijų ir gaunama apie 12 mln. eurų metinių pajamų iš operacijų įkainių, bankai galutinai nenusišalino. Pirmia, didieji bankai perorientavo veiklą nuo klientų aptarnavimo padaliniuose į kitų MPT – mokėjimo įstaigų – aptarnavimą. Pagal teisės aktus, mokėjimo įstaigos privalo palaikyti ryšius su bankais, todėl lėšų pervedimo operacijas jos atlieka per bankų sistemą. Taip mokėjimo įstaigos palaiko likvidumą bankų sistemoje ir teikia bankams pajamas už mokėjimo įstaigų operacijas. Antra, bankai tikisi, kad dalis operacijų grynaisiais pinigais persikels į elektroninę erdvę. Kaip matyti, jiems tai pasiekti iš dalies pavyksta. Elektroninių kredito pervedimo operacijų bankuose, kitaip nei mokėjimo įstaigose, nuolat daugėja, ir tokiems mokėjimams bankų taikomi vidutiniai įkainiai išlieka mažesni nei mokėjimo įstaigų taikomi vidutiniai įkainiai už mokėjimus grynaisiais pinigais.

Įmokos grynaisiais pinigais – tik viena sritis, kurioje veikia tiek konkurencija, tiek kooperavimasis. Šių priešingų strategijų derinį lemia ta aplinkybė, kad mokėjimo įstaigos ar kito MPT galimybės veikti atskirai ir nepriklausomai nuo bankų sektoriaus šiuo metu yra ribotos (Lietuvos banko valdoma mokėjimo sistema SEPA-MMS – viena iš nedaugelio alternatyvų). Tai susiję su esamu teisiniu reguliavimu, mokėjimo sistemų uždaru ir ekonominiais veiksniais (ne visada tikslinga kurti viena kitą dubliuojančias infrastruktūras). Mobilųjų mokėjimų, mokėjimo inicijavimo paslaugų, kliento tapatybės nustatymo ir kitose srityse bankai ir kiti MPT turi nuolat siekti partnerystės ir kartu konkuruoti. Nuo to, kaip didiesiems bankams pavyksta suderinti šias skirtingas veiklos strategijas, labai priklauso visos rinkos dinamiškumas bei atvirumas inovacijoms.

MOKĖJIMŲ RINKOS TRŪKUMAI

1 pav. Bankų koncentracija pagal operacijų skaičių 2015 m.

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Lietuvos mokėjimų rinka yra ypač koncentruota. Trys didžiausi šalyje veikiantys bankai – SEB bankas, DNB bankas ir Swedbank, AB, – įvykdo apie 90 proc. pagrindinių mokėjimo paslaugų operacijų, t. y. kredito pervedimų ir mokėjimų kortelėmis (žr. 1 pav.). Tiesioginio debeto rinkoje šių trijų bankų užimama dalis 2015 m. siekė net 95 proc.

Koncentracija tam tikroje rinkoje gali neigiamai atsiliiepti konkurencijai, ypač kai taikoma paslaugų siejimo ir klientų mobilumą ribojanti praktika. Bankai, teikdami būsto paskolas ar platindami draudimo produktus, dažnai nustato reikalavimą tame banke turėti ir mokėjimo sąskaitą, iš kurios būtų nurašomos lėšos. Tokia praktika ne tik susaisto klientus su konkrečiu banku, bet ir apriboja jų galimybes reaguoti į besikeičiančius mokėjimo sąskaitos įkainius. Klientų mobilumą, be kita ko, riboja ir bankų sektoriaus neišplėtotą mokėjimo sąskaitos perkėlimo paslauga.

4 intarpas. Mokėjimo sąskaitos perkėlimas

Įvairiose šalyse atlikti tyrimai rodo, kad palyginti maža klientų dalis svarsto galimybę keisti banką mokėjimų tikslais ir dar mažesnė dalis jį iš tikrųjų pakeičia⁷. Lietuvoje atlikta gyventojų mokėjimo įpročių apklausa⁸ parodė, kad 2015 m. tik 6 proc. sąskaitą turinčių gyventojų per paskutinius 12 mėnesių svarstė galimybę pereiti į kitą kredito įstaigą, iš jų mažiau nei pusė iš tikrųjų perėjo. Tai lemia įvairios priežastys: 1) mokėjimo paslaugų sutartys dažniausiai būna neterminuotos ir klientai neturi preteksto svarstyti alternatyvas; 2) dėl ribotos informacijos ir sudėtingos bankų kainodaros sunku įvertinti, kuri alternatyva yra geriausia; 3) dažnai nepakankamai įvertinama lėšų suma, kurią galima sutaupyti pakeitus banką; 4) perėjimo į kitą banką procedūra yra sudėtinga ir nepatogi. Šiame interpe daugiausia aptariama pastaroji problema.

Mokėjimo sąskaitos pakeitimas nepilygsta ryšio operatoriaus pakeitimui: pakeitus ryšio paslaugų teikėją, įmanoma išsaugoti tą patį telefono numerį, o gauti tą patį sąskaitos numerį perėjus į kitą MPT neįmanoma. Dėl taikomo sąskaitų numeracijos standarto IBAN mokėjimo sąskaita visada turi būti susieta su konkrečiu MPT, todėl ir negali būti tiesiogiai perkelta. Praktikoje sąskaitos perkėlimas iš tikrųjų būna naujos sąskaitos atidarymas, informacijos iš ankstesnės sąskaitos perkėlimas, trečiųjų šalių informavimas apie naują sąskaitą ir turėtos sąskaitos uždarymas. Nuo to, kaip sklandžiai veikia šie procesai ir kiek jie užtrunka, priklauso ir visos perkėlimo paslaugos sklandumas bei priimtumas klientui.

⁷ Pz., https://assets.digital.cabinet-office.gov.uk/media/5627b571e5274a1329000003/Banking_summary_of_PFs.pdf.

⁸ Žr. http://www.lb.lt/lietuvos_gyventoju_mokejimo_iprociu_apklausa_apzvalga_2015_m.

Šiuo metu gyventojai, norintys pereiti į kitą banką, gali tai atlikti patys arba pasikliauti Lietuvos bankų asociacijos parengta sąskaitos perkėlimo paslauga, tačiau abiem atvejais užtrunkama ilgai ir reikia daug pastangų. Kai kuriais atvejais, kai ankstesnė mokėjimo sąskaita yra susieta su kitu banko ar draudimo produktu, uždaryti turėtą mokėjimo sąskaitą ir visiškai pereiti į kitą banką neįmanoma.

Gyventojas, norėdamas pakeisti savo MPT, pirmiausia turi įvertinti kitų bankų siūlomas paslaugų teikimo sąlygas. Tam neužtenka tik susipažinti su jų taikomais standartiniais įkainiais, reikia atsižvelgti ir į individualų naudojamų mokėjimo paslaugų krepšelį. Galimybės programinėmis priemonėmis atlikti palyginimą kol kas nesūlyo nė vienas MPT.

Pasirinkęs šalyje veikiančių bankų teikiamą sąskaitos perkėlimo paslaugą, fizinis asmuo turi pateikti notaro patvirtintą prašymą (įgaliojimą) naujam bankui ir jame nurodyti, kokių periodinių mokėjimų sutarčių vykdymą ketina perkelti iš ankstesnio banko. Naujasis bankas pateiks pavyzdinę pranešimo apie pasikeitusią sąskaitą formą, skirtą informuoti reguliarius mokėjimus vartotojui vykdančius asmenis. Jis gali šiuos pranešimus ir išsiųsti. Visa procedūra gali užtrukti iki 30 dienų, fizinis asmuo dar turi kreiptis į ankstesnį banką dėl sąskaitos uždarymo, jam gali tekti iš naujo sudaryti kai kurias periodinių mokėjimų sutartis. Be to, bankų kainynuose nėra aiškiai įvardyti šios paslaugos įkainiai.

Klientams patogesnė mokėjimo sąskaitos perkėlimo tvarka bus įtvirtinta naujajame Mokėjimų įstatyme, kuriuo įgyvendinama Mokėjimo sąskaitų direktyva⁹. Priėmus jį, klientui užteks kreiptis į naująjį banką ir jam suteikti įgaliojimą dėl pageidaujamo gauti paslaugų – perkelti periodinio pervedimo nurodymus į naująjį MPT, informuoti pastovius mokėtojus apie pasikeitusią sąskaitą, pervedti lėšų likutį į naująją sąskaitą ir uždaryti ankstesnę sąskaitą. MPT bus įpareigoti užtikrinti, kad sąskaitos perkėlimas užtruktų ne ilgiau kaip 12 darbo dienų ir vartotojai nepatirtų nepatogumų dėl mokėjimų vykdymo šiuo pereinamuoju laikotarpiu. Paslauga bus teikiama sąskaitą perkeliant į MPT, veikiančią toje pačioje valstybėje.

Fizinių asmenų galimybė perkelti sąskaitą į kitą banką kartais ribojama sutartiniais pagrindais, o įmonių galimybę riboja mokėjimo paslaugos apimtis. Lietuvoje ypač paplitusi praktika kai kurias mokėjimo paslaugas teikti tik MPT viduje, t. y. mokėtojui ir gavėjui turint teisinius ryšius su tuo pačiu MPT. Pavyzdžiui, įmokų surinkimo ar *Bank link* paslauga, taip pat ir iki 2015 m. pabaigos galiojęs tiesioginis debetas, šalies įmonėms buvo prieinami tik sudarius sutartį su mokėtojo banku¹⁰. Todėl daugiau mokėtojų norinti pasiekti įmonė turėjo palaikyti keletą teisinių ir techninių ryšių su skirtingais bankais, o tai mažino jos derybinę galią ir reikėjo papildomai investuoti į sąsajų užtikrinimą.

Lietuvoje paplitęs mokėjimo paslaugų teikimo modelis, kai mokėtojas ir gavėjas turi sutartinių ryšių su tuo pačiu MPT, dar vadinamas trišaliu modeliu, yra mokėjimų rinkos kraštutinumas. Nors tokia praktika gali turėti ir privalumų (pvz., sukuria galimybes greičiau įdiegti naujas paslaugas), mokėjimų rinkoje ji nėra naudinga, nes sudaro įėjimo į rinką kliūčių naujiems MPT, mažina įmonių derybinę galią ir riboja mokėtojų mobilumą. Kad mokėjimo operacija įvyktų, mokėtojas ir gavėjas turi vienas kitą patogiai pasiekti. Jei bankų sektorius tarpusavio ryšiais ir reikiama infrastruktūra tokio pasiekiamumo neužtikrina, tuo tenka pasirūpinti patiems klientams. Vienais atvejais įmonės prisitaiko prie klientų (dažniausiai fizinių asmenų), t. y. atsidaro sąskaitą banke, kuriame klientai turi sąskaitas, arba sudaro sutartis dėl papildomų procedūrų su tuo banku. Kitais atvejais asmenims tenka prisitaikyti prie įmonių, t. y. pereiti į tą patį banką (tai gali būti viena iš sąlygų pervedant atlyginimą negrynaisiais pinigais). Kelių techninių ir teisinių sąsajų palaikymas su keletu MPT nėra ekonomiškai ir parankus sprendimas mokėjimo paslaugų vartotojui.

Trišalis mokėjimo paslaugų teikimo modelis ne tik padidina įmonių sąnaudas, bet ir neigiamai veikia konkurencinę aplinką. Įmonės netenka galimybės veikti per vieną banką (vieno langelio principu), juo labiau pasirinkti MPT iš kitos valstybės. Teikdami mokėjimo paslaugas, kurioms technologiškai galima taikyti tarpbankinį pasiekiamumą, (kredito pervedimus, naująją e. sąskaitų pateikimo ir apmokėjimo paslaugą), bankai per kainodarą, pavyzdžiui, imdami lėšų iš kito MPT įskaitymo mokesčių, skatina įmones vengti veikti per vieną banką. Lėšų įskaitymo mokesčiai, Lietuvoje taikomas lėšas gaunant iš kito banko, yra unikalus, kitose regiono valstybėse jis neimamas. Taigi, trišalio modelio taikymas prisideda, kad tarpbankinės paslaugos išlieka prastesnės kokybės arba brangesnės, inovacijos diegiamos tik vieno banko viduje ir paprastai nesuderinamos su kitais bankais, o naujiems rinkos dalyviams patekti į mokėjimų rinką sunku dėl neišplėtos tarpbankinės infrastruktūros.

Vieno langelio naudojantis mokėjimo paslaugomis Lietuvos įmonės siekė pasitelkdamas tarpininkus. Teikiant tiesioginio debeto paslaugą, kuri Lietuvoje buvo pasiekiamą tik per trišalį modelį, veikė tarpininkas – techninis paslaugų teikėjas, turintis techninių sąsajų su dauguma bankų. Taip jis standartizuodavo įmonių sąsajas naudojantis šia mokėjimo paslauga. Elektroninės prekybos atsiskaitymų rinkoje vieną langelį skirtingų bankų teikiamoms *Bank link* paslaugoms siūlė kiti MPT – mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigos. Tačiau tokie sprendimai buvo veikiau techninis arbitražas, o ne visavertės mokėjimo paslaugų alternatyvos, nes buvo remiamasi bankų paslaugomis ir jų kainodara.

⁹ Mokėjimo sąskaitų direktyva į nacionalinę teisę turi būti perkelta iki 2016 m. rugsėjo 18 d.

¹⁰ Tiesiogiai arba per tarpininką.

5 intarpas. SEPA indėlis šalinant mokėjimo rinkos standartizavimo trūkumus

Nuo 2016 m. sausio 1 d. Lietuva įsitraukė į 34 valstybes apimančią elektroninių mokėjimų eurais erdvę, vadinamą SEPA. Tai antras svarbus žingsnis (po euro įvedimo) atsiskaitymų srityje kuriant bendrą mokėjimų rinką Europoje. Dėl standartizacijos SEPA, pašalinanti esminius skirtumus tarp vietinių ir tarptautinių mokėjimų eurais į Europos ekonominės erdvės (EEE) valstybes, leidžia pasiekti naują elektroninių mokėjimo paslaugų kokybės etapą.

SEPA, vienas didžiausių pastarojo meto mokėjimų srities projektų, Lietuvoje padeda spręsti šias problemas: 1) modernizuoti ir standartizuoti MPT ir įmonių technines sąsajas; 2) sudaryti technines sąlygas veikti vieno langelio principui. Be to, aiškesnis tampa bankų vaidmuo perduodant informaciją įmonėms (pvz., teikiant įmokų surinkimo paslaugą).

Pagrindiniai SEPA projekto reikalavimai yra apibrėžti 2012 m. kovo 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente Nr. 260/2012, kuriuo nustatomi kredito pervedimų ir tiesioginio debeto operacijų eurais techniniai ir komerciniai reikalavimai ir iš dalies keičiamas Reglamentas Nr. 924/2009 (toliau – SEPA reglamentas). SEPA reglamentu reguliuojami kredito pervedimai ir tiesioginio debeto operacijos eurais, kai tiek mokėtojo, tiek gavėjo MPT yra ES šalyje. Nors SEPA reglamente nenustatoma konkrečių mokėjimo paslaugų schemų, vis dėlto MPT įpareigojami naudotis tik standartizuotomis schemomis. Šiuo metu yra parengtos ir veikia viena SEPA kredito pervedimo schema (angl. *SEPA credit transfer scheme*) ir dvi SEPA tiesioginio debeto schemas – pagrindinė (angl. *SEPA core direct debit scheme*) ir schema, skirta verslui (angl. *SEPA business-to-business direct debit scheme*). Kuriant šias schemas numatyta, kad įmonė galėtų siųsti ir gauti mokėjimus per vieną MPT, taigi per vieną langelį. Todėl tokios iki šiol tik uždarame tinklės teiktos mokėjimo paslaugos, kaip darbo užmokesčio mokėjimas ar įmokų surinkimas, yra peržiūrimos ir jų teikimas derinamas su SEPA reikalavimais. Tai nereiškia, kad įmonė būtinai turės veikti tik per vieną MPT. Bankinių sąsajų skaičiaus SEPA neriboja, tačiau sudaro technines sąlygas veikti per vieną MPT, jei įmonei tai naudinga. Vis dėlto pirmaisiais SEPA veikimo mėnesiais ryškėja tendencija, kad bankai, pasitelkdami kainodarą (pvz., lėšų įskaitymo mokesčių), stengiasi dirbtinai išsaugoti perteklines sąsajas su įmonėmis. Kad tokia praktika būtų pakeista, Lietuvos bankas teiks teisinius pasiūlymus.

Praeityje bankai buvo svarbūs informacijos mainų tarp įmonių ir jų klientų partneriai, pavyzdžiui, įmonėms iš mokėtojų surenkant elektros skaitiklių parodymus. Net ir atsiradus internetui, informacijos mainams įgavus naujas technologines formas (pvz., informaciją teikiant per programėles), bankai liko svarbūs informacijos surinkėjai ir perdavėjai kai kurioms įmonėms. Visada naudinga, kai lėšos ir jas lydinti informacija yra vieno proceso dalis. Neatsitiktinai ir didžioji dalis SEPA mokėjimo nurodymo elementų yra informacinio pobūdžio (mokėtojo vardas, mokėjimo paskirtis ir kt.). Vis dėlto svarbu, kad informacijos mainai, vykdomi netaikant SEPA standartų, nekurtų techninių apribojimų klientams laisvai rinktis banką ir netolintų įmonių nuo bendro standarto, užtikrinančio vieno langelio veikimą.

MPT ir jų klientų dialogo dėl paslaugų plėtojimo krypties stoka lemia, kad mokėjimo paslaugos ne visada atitinka klientų lūkesčius. Įgyvendindami SEPA reikalavimus, didieji bankai, nepasitarę su klientais, nusprendė naudoti tokią mokėjimo sistemą, dėl kurios tarpbankiniai mokėjimai šalyje tapo lėtesni. Rengiant naujos e. sąskaitų pateikimo ir apmokėjimo paslaugos standartą, nuo pirminės projekto fazės su įmonėmis nebuvo aktyviai konsultuojamasi. Tai iš dalies lėmė, kad pasiūlyta paslauga neatitiko dalies įmonių poreikių. Bankų sprendimai neplėtoti SEPA tiesioginio debeto paslaugos nebuvo nuosekliai derinami su įmonių ir vartotojų atstovais. Kitose ES valstybėse glaudesnis MPT ir jų klientų grupių bendradarbiavimas pasiteisino. Nyderlanduose jis lėmė bankų ir prekybininkų susitarimus dėl mokėjimo kortelių rinkos plėtrai reikalingų sąlygų sudarymo, pavyzdžiui, mažesnio tarpbankinio mokesčio taikymo¹¹. Danijoje bankų ir prekybininkų bendradarbiavimas paskatino juos pasidalyti nacionalinių mokėjimo kortelių veiklos sąnaudas, Suomijoje padėjo susidaryti dinamiškai e. sąskaitų faktūrų naudojimo terpei. Nebūtinai visais atvejais bankai ir įmonės turi pasiekti bendrą požiūrį. Vis dėlto praktika rodo, kad tose valstybėse, kuriose atsirado vietos konstruktyviam bankų ir klientų dialogui, mokėjimų rinka yra labiau išplėtotą.

Lietuvoje bankų sektorius kol kas nesiima iniciatyvos investuoti į šiuolaikines mokėjimų inovacijas, jos paprastai diegiamos tik susidūrus su teisiniu reguliavimu. Naujoji e. sąskaitų pateikimo ir apmokėjimo paslauga atsirado dėl būtinybės įgyvendinti SEPA reikalavimus, saugesni elektroninės atpažinties sprendimai – dėl Lietuvos banko nustatytų reikalavimų mokėjimams internetu, investicijos į bekontaktus kortelių skaitytuvus – dėl tarptautinių mokėjimo kortelių schemų (VISA, MasterCard) nustatytų privalomųjų reikalavimų. Kitaip nei Skandinavijos valstybėse, Lietuvoje nėra įgyvendinta nė vieno tarpbankinio momentinių mokėjimų sprendimo, kuris užtikrintų mokėtojo lėšų pervedimą gavėjui per kelias sekundes. Kitų šalių mažmeninių mokėjimų rinkose vyksta struktūrinių pokyčių (bekontaktės atsiskaitymo technologijos, momentiniai mokėjimai, elektroninės piniginės, mokėjimo inicijavimo paslaugos), tačiau Lietuvoje bankų sektorius kol kas nesiima iniciatyvos plėtoti naujoves.

¹¹ Žr. http://www.dnb.nl/en/binaries/fe_tcm47-311635.pdf.

6 intarpas. Rinkos atvirumo vykdant elektroninės prekybos atsiskaitymus užtikrinimo priemonės

Atsiskaitant už elektroninės prekybos sandorius negrynaisiais pinigais, Lietuvoje dominuoja MPT teikiamos *Bank link* paslaugos. Jas teikiant, pirkėjas iš prekybininko interneto svetainės nukreipiamas į banko, kuriame jis yra atsidaręs sąskaitą, apribotą internetinės bankininkystės svetainę, ir joje atlieka mokėjimo operaciją. Prekybininkas gauna pranešimą apie operacijos statusą (garantiją, kad gaus lėšas), o pirkėjas grąžinamas į prekybininko interneto svetainę. Šiuo metu tokios paslaugos teikiamos tik MPT viduje, t. y. mokėtojo ir gavėjo bankui sutampant. Tai sunkina pardavėjų padėtį, nes norint pasiekti daugelio MPT klientus reikia atskirai susitarti su skirtingais MPT. SEPA projektas, sudaręs vieno langelio galimybę teikiant kitas, iki šiol buvusias ribotas, paslaugas (darbo užmokesčio mokėjimas, įmokų surinkimas), *Bank link* paslaugos atvirumo tiesiogiai nepaveiks, nes šiai paslaugai užtikrinti reikalingos techninės sąsajos į SEPA reglamento aprėptį nepatenka. Vis dėlto esama bent kelių alternatyvų, kurios gali sudaryti naujų galimybių elektroninės prekybos paslaugų teikėjams.

Pirma alternatyva – atsiskaitymas internetu mokėjimo kortelėmis. Mokėjimo kortelės jau senai sudaro galimybę atsiskaityti internetu, toks atsiskaitymo būdas vyrauja perkant iš užsienio šalių elektroninių parduotuvių. Tačiau Lietuvoje perkant internetu mokėjimo kortelės naudojamos palyginti retai. Iš dalies tai lėmė kai kurių bankų sprendimas neteikti operacijų mokėjimo kortelėmis apdorojimo paslaugų vietinėms elektroninėms parduotuvėms. Svarbus ir paslaugos kainos veiksnys. Abu šiuos aspektus apima ES nuostatos dėl tarpbankinių mokesčių už kortele grindžiamas mokėjimo operacijas.

Tarpbankinių mokesčių už kortele grindžiamas mokėjimo operacijas reglamente¹² nustatyta, kad nuo 2015 m. gruodžio mėn. tarpbankinis mokestis, taikomas operacijoms debeto kortelėmis, turi būti ne didesnis kaip 0,2 proc., operacijoms kredito kortelėmis – ne didesnis kaip 0,3 proc. operacijos vertės. Dėl to turėtų sumažėti bankų prekybininkams taikomas įkainis, kuris yra tarpbankinio mokesčio ir banko antkainio suma. Reglamentas taip pat skatins konkurenciją ir įkainių skaidrumą. Pirma, bus sudaryta galimybė leisti korteles ir teikti kortelių operacijų apdorojimo paslaugas visoje Europoje. Iki šiol bankai, norintys savo veiklą išplėsti kitose valstybėse, dažniausiai turėjo gauti papildomą kortelių schemas leidimą veikti tarptautiniu mastu. Šiuos apribojimus panaikinus, galima tikėtis didesnės bankų, teikiančių paslaugas prekybininkams, konkurencijos. Taigi, atsiras galimybė Lietuvos prekybininkams rinktis ir užsienio paslaugų teikėjus. Antra, reglamentu siekiama dar didesnio prekybininkų mokamų komisinių atlyginimų skaidrumo – bankai turės pateikti prekybininkams išsamias ataskaitas apie sumokėtus mokesčius ir jose išskirti tarpbankinį mokestį.

Kita alternatyva – naujoji mokėjimo inicijavimo paslauga. Šios tarpininkavimo paslaugos principai nustatomi ES direktyvoje dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje¹³. Jos reikalavimai turėtų įsigalioti 2018 m. sausio mėn. Pereinamoju laikotarpiu paslaugai Lietuvoje bus taikomos bendros civilinės teisės nuostatos. Mokėjimo inicijavimo paslauga dažniausiai veikia tokiu principu: atsiskaityti pirkėjas iš elektroninės parduotuvės nukreipiamas į mokėjimo inicijavimo paslaugos teikėją, o ne į banką, kaip įprasta šiuo metu. Todėl bet kuri elektroninė parduotuvė vietoj keleto sutarčių su skirtingais bankais galės sudaryti vieną sutartį su mokėjimo inicijavimo paslaugos teikėju. Paslaugos teikėjui pirkėjas turės nurodyti vienkartinį prisijungimo prie internetinės bankininkystės kodus: viena slaptažodžių pora bus skirta prisijungti prie internetinės bankininkystės, kita – suformuotai mokėjimo operacijai patvirtinti. Šiais kodais mokėjimo inicijavimo paslaugų teikėjas programiniu būdu prisijungs prie pirkėjo mokėjimo sąskaitos ir inicijuos operaciją atsiskaityti su elektronine parduotuve. Elektroninė parduotuvė bus informuojama apie sėkmingą apmokėjimą, o pirkėjas grąžinamas į ją užbaigti pirkimo. Mokėjimo inicijavimo paslauga turi perspektyvų paplisti Lietuvos mokėjimų rinkoje, nes ji konkuruotų su bankų siūlomomis *Bank link* paslaugomis ir galėtų užtikrinti vieno langelio principą elektroninės prekybos paslaugų teikėjams.

Siekdamas paskatinti mokėjimų rinkos dalyvius nusistatyti aukštus veiklos ir saugumo standartus¹⁴, Lietuvos bankas parengė mokėjimo inicijavimo paslaugos gerosios praktikos principus. Įsipareigojusių laikytis gerosios praktikos principų įmonių sąrašas bus skelbiamas viešai Lietuvos banko interneto svetainėje.

Iniciatyvos, kaip mažinti mokėjimų rinkos trūkumus, pirmiausia turėtų imtis bankų sektorius. Prie šio tikslo prisidės naujos teisinės iniciatyvos ir Lietuvos mažmeninių mokėjimų plėtros strategija. Būtiniausių mokėjimo paslaugų kainos ribojimas, galimybė lengvai perkelti sąskaitą iš vieno MPT į kitą išsaugant nustatytus reguliarius mokėjimus, draudimas reikalauti, kad vartotojas įsigytų su būsto paskola nesusijusių finansinių paslaugų, prekybininkams palankios mokėjimo kortelių operacijų nuostatos ir galimybė pasinaudoti mokėjimo inicijavimo paslauga – tai priemonės, kurios teigiamai paveiks mokėjimų rinką. Įgyvendinant Lietuvos mažmeninių mokėjimų plėtros strategiją, turėtų būti įgyvendintos ir kitos priemonės, pavyzdžiui, sustiprintas bendradarbiavimas tarp MPT ir jų klientų. Prisdėti prie strategijos kūrimo ir įgyvendinimo bus kviečiami visi suinteresuoti asmenys.

¹² 2015 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 2015/751 dėl tarpbankinių mokesčių už kortele grindžiamas mokėjimo operacijas (OL 2015 L 123, p. 1)

¹³ 2015 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) Nr. 2015/2366 dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2002/65/EB, 2009/110/EB ir 2013/36/ES bei Reglamentas (ES) Nr. 1093/2010 ir panaikinama Direktyva 2007/64/EB (OL 2015 L 337, p. 35)

¹⁴ Žr. http://www.lb.lt/mip_gerosios_praktikos_principai.

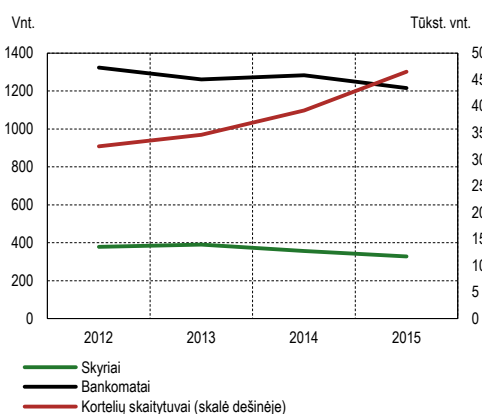
2. MOKĖJIMO PASLAUGŲ TEIKĖJAI LIETUVOJE

1 lentelė. Bankų užimama rinkos dalis 2015 m.

Paslauga	Rinkos dalis, %
Mokėjimo sąskaitų skaičius	91
Mokėjimo kortelių skaičius	94
Kredito pervedimų skaičius	91
Tiesioginio debeto operacijų skaičius	100
Mokėjimų kortelėmis skaičius	99,8
Perlaidų skaičius	0,7

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

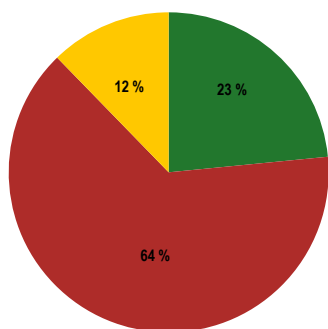
2 pav. Bankų skyrių, bankomatų ir kortelių skaičių kitimas

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: skyrių skaičius 2012 m. neapima AB Ūkio banko skyrių.

3 pav. Mokėjimo įstaigų teikiamų mokėjimo paslaugų pasiskirstymas 2015 m.

■ Kredito pervedimai
 ■ Pinigų perlaidos
 ■ Mobilųjų operatorių atlikti mokėjimai naudojantis telefonu

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Šiame skyriuje pristatomos pagrindinės Lietuvoje veikiančių MPT grupės, jų veiklos modeliai ir jiems kylantys iššūkiai. Svarbiausi mokėjimų rinkos dalyviai tebėra bankai. Kol kas jie iš esmės neturi konkurentų elektroninių operacijų rinkoje. Mokėjimo įstaigos, daugiausia surenkančios įmokas grynaisiais pinigais, dėl tokių mokėjimų rinkos traukimosi bus priverstos diversifikuoti veiklą. Elektroninių pinigų įstaigos kol kas yra tik nišiniai rinkos dalyviai.

BANKAI

Svarbiausias Lietuvos mokėjimų rinkos dalyvis yra bankų sektorius. 2015 m. pabaigoje Lietuvoje veikė 6 komerciniai bankai ir 8 užsienio bankų filialai, jie savo klientams siūlė platų mokėjimo paslaugų pasirinkimą – grynųjų pinigų operacijas, kredito pervedimus, e. sąskaitų pateikimo ir apmokėjimo paslaugą, pakeitusią tiesioginį debetą, *Bank link* paslaugą, įmokų surinkimo paslaugas, periodinius mokėjimus, prekybos vietose ir internetu leidžiančias atsiskaityti mokėjimo korteles. Bankai taip pat palaikė bankomatų tinklą, leidžiantį klientams pasiimti grynųjų pinigų iš savo sąskaitos ar jų įnešti, patikrinti sąskaitos likučius. Bankai užima didžiausią Lietuvos mokėjimų rinkos dalį ir apskritai yra vieninteliai kai kurių paslaugų teikėjai (žr. 1 lentelę). Kiti MPT sudaro konkurenciją Lietuvos bankams tik renkant įmokas ir atliekant kredito pervedimus.

Lietuvos bankai orientavosi į elektroninę bankininkystę, didieji bankai dėjo pastangas, kad sumažintų mokėjimo paslaugų teikimą savo padaliniuose. Bankai mažino klientų aptarnavimo padalinių skaičių, brangino skyriuose teikiamas paslaugas, ypač – susijusias su grynaisiais pinigais, ir taip akivaizdžiai teikė pirmenybę elektroniniu būdu inicijuojamoms mokėjimo operacijoms. Per paskutinius trejus metus bankų skyrių sumažėjo 13 proc. (žr. 2 pav.)¹⁵. Bankomatų irgi šiek tiek sumažėjo – 8 proc., tačiau buvo sudarytos papildomos galimybės klientams pasiimti grynųjų pinigų iš savo sąskaitos arba jų įmokėti pasinaudojant tarpininkų paslaugomis.

MOKĖJIMO ĮSTAIGOS

Mokėjimo įstaigos paprastai teikia vieną ar kelias mokėjimo paslaugas, tačiau užima reikšmingą vietą įmokų grynaisiais pinigais rinkoje. Vyraujanti mokėjimo įstaigų teikiama paslauga yra gyventojų įmokų grynaisiais pinigais už komunalines ir kitas reguliarias paslaugas surinkimas, teisiniu požiūriu vertintinas kaip pinigų perlaidos. Vis dėlto kelios mokėjimo įstaigos specializuojasi teikiant elektronines mokėjimo paslaugas. Iš viso 2015 m. pabaigoje Lietuvoje mokėjimo paslaugas galėjo teikti 40 mokėjimo įstaigų. Iš jų 27 turėjo licencijas, suteikiančias teisę jas teikti Lietuvos Respublikoje ir kitose ES valstybėse narėse, kitos mokėjimo įstaigos paslaugas galėjo teikti tik Lietuvos Respublikoje. 2015 m. pabaigoje 32 mokėjimo įstaigos turėjo licencijas, suteikiančias teisę teikti vienintelę mokėjimo paslaugą – pinigų perlaidas. Pinigų perlaidų operacijos 2015 m. sudarė 64 proc. visų mokėjimo įstaigų atliktų mokėjimų (žr. 3 pav.). Tarp mokėjimo įstaigų licencijas turinčių įstaigų pateko ir 3 mobiliojo ryšio tinklų operatoriai¹⁶, kurie klientams siūlė atlikti mokėjimus telefonu (pvz., sumokėti automobilio stovėjimo mokestį). Šie mokėjimai 2015 m. sudarė 12 proc. mokėjimo įstaigų suteiktų paslaugų vertės. Kitos 5 mokėjimo įstaigos turėjo teisę klientams siūlyti daugiau nei vieną mokėjimo paslaugą – kredito pervedimus, pinigų perlaidas ir kt.

¹⁵ Neįskaitant AB Ūkio banko skyrių, uždarytų po bankroto paskelbimo.

¹⁶ Vienas iš jų, būtent UAB „TELE2“, 2016 m. pradžioje įgijo ribotos veiklos elektroninių pinigų įstaigos licenciją.

Nors šalies mokėjimo įstaigos apima daug skirtingų institucijų, rinka yra koncentruota. 2015 m. trys didžiausios mokėjimo įstaigos (AB Lietuvos paštas, UAB „Perlo“ paslaugos, UAB „Sollo“) pagal atliktų operacijų skaičių užėmė apie 80 proc. visos mokėjimo įstaigų rinkos (žr. 4 pav.). Palyginti su 2014 m., ši dalis padidėjo 9 proc. punktais. Mokėjimo įstaigos išsiskiria plačiu klientų aptarnavimo tinklu – 2015 m. pabaigoje jis apėmė 3 920 klientų aptarnavimo vietų. Taip išplėtoti tinklą leido veikusių ne mokėjimo paslaugų teikimo vietų panaudojimas, t. y. mokėjimo paslaugų teikimas per parduotuvių kasas, spaudos kioskus, pašto skyrius. Būtent tinklo patogumą gyventojai apklausose išskyrė kaip pagrindinį mokėjimo įstaigų bruožą.

ELEKTRONINIŲ PINIGŲ ĮSTAIGOS

2015 m. išsiskyrė išduotų elektroninių pinigų įstaigų licencijų skaičiumi. 2015 m. gruodžio mėn. Lietuvoje veikė 6 elektroninių pinigų įstaigos, iš jų 4 veiklą pradėjo mažiau nei prieš metus. Iš dalies šis padidėjimas yra susijęs su jau veikusių mokėjimo įstaigų perėjimu į daugiau galimybių teikiantį elektroninių pinigų įstaigų sektorių. Elektroninių pinigų įstaigos, kaip rodo jų pavadinimas, orientuojasi į elektroninių pinigų išleidimą, išpirkimą ir mokėjimo operacijas, padengtas elektroniniais pinigais. Pagrindinis elektroninių pinigų skirtumas nuo lėšų bankuose yra tai, kad elektroniniai pinigai nelaukiami indėliu ir atitinkamai nėra draudžiami indėlių draudimu. Elektroninių pinigų turėtojų apsauga užtikrinama elektroninių pinigų įstaigų nuosavų lėšų skyrimu nuo klientams priklausančių lėšų.

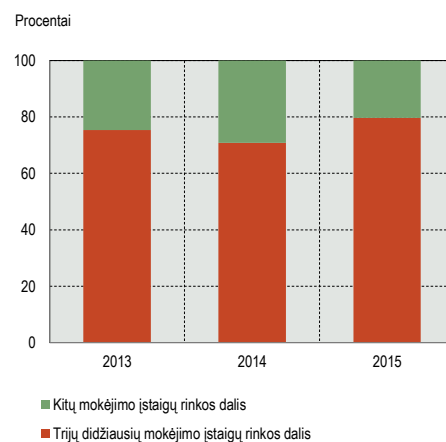
Konkuruodamos su kitais MPT, elektroninių pinigų įstaigos veiklą labiau nukreipia į įvairias mokėjimų rinkos nišas, naujoves. Be operacijų elektroniniais pinigais, elektroninių pinigų įstaigos turi teisę teikti visas įprastas mokėjimo paslaugas: leisti mokėjimo korteles, vykdyti kredito pervedimus ar tiesioginio debeto operacijas. Dėl galimybės teikti įvairias mokėjimo paslaugas neišplėtojus klientų aptarnavimo padalinių elektroninių pinigų įstaigų veikla yra panaši į vien internetu veikiančio banko veiklą. Lietuvoje elektroninių pinigų įstaigos su bankais daugiausia konkuruoja pasirinktoje siauroje srityje, pavyzdžiui, teikdamos tarptautinių pervedimų, skubių tarpbankinių pervedimų paslaugą ar vykdydamos atsiskaitymus už elektroninę prekybą. Paprastai jos greičiau už rinkos senbuvius prisitaiko prie naujų galimybių, drąsiau išbando mokėjimų inovacijas. Pavyzdžiui, viena elektroninių pinigų įstaiga bendradarbiauja su sutelktinio finansavimo platforma, kita teikiamas paslaugas yra nukreipusi į mokyklas.

Daugiausia elektroninių pinigų įstaigose buvo vykdomos nacionalinės mokėjimo operacijos, vis labiau didėjo įstaigos viduje atliekamų operacijų dalis. 2015 m. vidutiniškai 48 proc. visų elektroninių pinigų įstaigų atliktų operacijų sudarė mokėjimai elektroniniais pinigais įstaigos viduje arba kiti elektroninių pinigų įstaigai. 38 proc. atliktų operacijų buvo vietiniai kredito pervedimai, skirti nepriimantiems elektroninių pinigų MPT, 14 proc. – pinigų siuntimas į užsienį (žr. 5 pav.). 2015 m. elektroninių pinigų įstaigų kredito pervedimus kitiems MPT intensyviai keitė mokėjimai elektroniniais pinigais, šių mokėjimų dalis 2015 m. pirmąjį ketvirtį sudarė 30, o ketvirtąjį ketvirtį – jau 63 proc.

Elektroninių pinigų įstaigos daugiausia konkuruoja su bankais, tačiau kol kas jų paslaugomis naudojasi nedaug Lietuvos gyventojų. 2015 m. Lietuvos banko atlikta gyventojų mokėjimo įpročių apklausa atskleidė, kad elektroninių pinigų įstaigų paslaugomis naudojasi apie 5 proc. vyresnių nei 18 m. šalies gyventojų. Paprašyti nurodyti šioms įstaigoms būdingas savybes, apklaustieji dažniausiai įvardijo mažesnius nei kitų MPT įkainius.

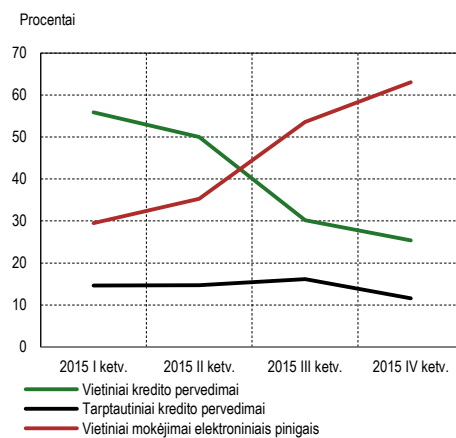
Dauguma šalyje veikiančių elektroninių pinigų įstaigų susiduria su problemomis, būdingomis naujiems rinkos dalyviams. Tai kritinės klientų masės ir konkurencingų mokėjimų sąsajų su bankų sistema užsitikrinimas. Sprendžiant šias problemas turėtų pagelbėti Lietuvos banko sukurta naujoji mokėjimo sistema SEPA-MMS, užtikrinanti techninę prieigą ne tik bankams, bet ir kitiems MPT ir taip sudaranti lygiavertes veiklos sąlygas. Vis dėlto elektroninių pinigų įstaigų svarba Lietuvoje rinkoje padidėtų, jei spręsdamos bendras problemas jos labiau kooperuotųsi ir sprendimus standartizuotų.

4 pav. Mokėjimo įstaigų rinkos koncentracija

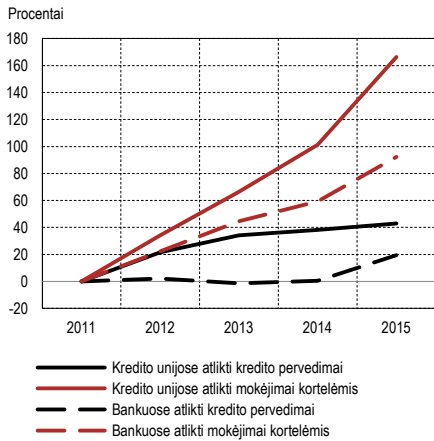
Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

5 pav. Elektroninių pinigų įstaigų atliktų mokėjimų pasiskirstymas pagal mokėjimo paslaugas 2015 m.

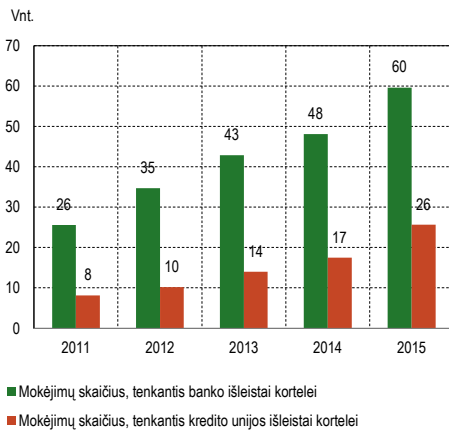
Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

6 pav. Kredito unijų ir bankų vykdomų mokėjimo operacijų pokytis, palyginti su 2011 m.

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

7 pav. Kredito unijų ir bankų klientų mokėjimų, tenkančių išleisti mokėjimo kortelei, skaičius

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

KREDITO UNIJOS

Kredito unijos turi galimybę mokėjimo paslaugomis konkuruoti su kitais MPT, tačiau kol kas teikia paslaugas tik nedidelei daliai šalies gyventojų. 2015 m. pabaigoje 74 kredito unijos turėjo Lietuvos banko licenciją vykdyti veiklą ir vienijo 157,5 tūkst. narių. Bankų sektorius, Lietuvos bankų asociacijos duomenimis, 2015 m. trečiojo ketvirčio pabaigoje turėjo 3 603,6 tūkst. aktyvių klientų¹⁷, iš kurių 95 proc. buvo fiziniai asmenys. Lietuvos centrinei kredito unijai (LCKU) priklauso 62 narės, 12 kredito unijų veikia savarankiškai. Kaip ir bankai, kredito unijos klientams siūlo kredito pervedimų paslaugą, išduoda mokėjimo korteles (tik LCKU narės), tačiau nei naujos e. sąskaitų pateikimo ir apmokėjimo paslaugos nei pinigų perlaidų neteikia, jos neteikė ir tiesioginio debeto paslaugos. Dėl sektoriaus ypatumų kredito unijos veikia mažesnėse nei kitų MPT apimamos teritorijose.

Per LCKU veikiančios kredito unijos sėkmingai išnaudojo kooperavimosi teikiamus privalumus. Veikdamos per bendras technines platformas, kredito unijos galėjo pasiūlyti bankų teikiamoms lygiavertes mokėjimo paslaugas. Nors šie rinkos dalyviai turi mažiau klientų nei didžiausios mokėjimo įstaigos ar elektroninių pinigų įstaigos, jie pralenkia pastarąsias platinant tarptautinių schemų mokėjimo korteles ar siūlant daugiafunkčę internetinės bankininkystės paslaugą.

Kredito unijose atliekamų mokėjimų skaičius auga sparčiau nei mokėjimų, atliekamų bankų sektoriuje, skaičius, tačiau jų klientai vis dar atsilieka pagal mokėjimo operacijų inicijavimo intensyvumą. Kredito unijose atliekamų kredito pervedimų skaičius nuo 2011 iki 2015 m. padidėjo 43 proc. (žr. 6 pav.), o jų išduotomis mokėjimo kortelėmis klientai 2015 m. atliko daugiau nei 1,5 karto daugiau mokėjimų nei 2011 m. Nors mokėjimų skaičius auga sparčiau nei bankuose, vis dėlto kredito unijose atlikti kredito pervedimai 2015 m. tesudarė 0,8 proc. bankuose atliktų kredito pervedimų (palyginti su 2011 m., 0,14 proc. p. daugiau), o mokėjimai kortelėmis – tik 0,2 proc. bankų klientų atliktų tokių mokėjimų (palyginti su 2011 m., 0,05 proc. p. daugiau). Be to, kaip matyti iš 7 pav., bankų išduotomis mokėjimo kortelėmis per metus vidutiniškai atliekama daugiau nei dvigubai daugiau mokėjimų (60) nei kredito unijų išduotomis kortelėmis (26).

¹⁷ Vienas fizinis ar juridinis asmuo gali būti kelių bankų klientas.

3. MOKĖJIMO PASLAUGOS

Šiame skyriuje apžvelgiamos pagrindinės Lietuvoje teikiamos mokėjimo paslaugos, naudojimosi jomis mastas¹⁸, ryškėjančios tendencijos ir pateikiamas palyginimas su kitomis šalimis. 2015 m. dėl SEPA projekto įgyvendinimo įvyko reikšmingų pokyčių teikiant kredito pervedimų ir tiesioginio debeto paslaugas. Pastarąją paslaugą nuo 2016 m. pakeitė e. sąskaitų pateikimo ir apmokėjimo paslauga. Didžiausi mokėjimo kortelių operacijų pokyčiai yra susiję su pasirengimu saugesniems atsiskaitymams internetu: jiems rengiantis, įprastus statinius slaptažodžius papildė dinaminis kodas. Daugiau pokyčių, susijusių su mokėjimo kortelėmis, turėtų įvykti 2016 m., kai bus galutinai įgyvendintos ES reglamento (2015/751) nuostatos¹⁹.

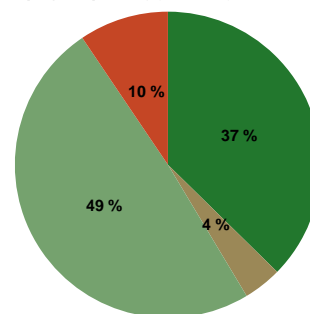
2015 m. Lietuvoje inicijuota 421,5 mln. mokėjimo operacijų tarpininkaujant MPT, iš jų 95 proc. buvo nacionalinės, t. y. atliekamos tarp mokėtojo ir gavėjo, kurių MPT veikia Lietuvoje (žr. 2 lentelę). Apie pusę mokėjimo operacijų atlikta pasitelkus mokėjimo korteles, 4 iš 10 buvo kredito pervedimai. Per mokėjimo įstaigas inicijuota kas dešimta operacija (pinigų perlaidos). Nacionalinių operacijų vertė sudarė 83 proc. visų operacijų vertės. Dėl mokėjimų ypatumų, lemiančių didelės vertės operacijas (pvz., įmonių tarpusavio atsiskaitymai), pagal mokėjimų vertę vyravo kredito pervedimai, jie sudarė 97 proc. visų operacijų vertės. Vis dėlto absoliutiniai dydžiai rodo, kad mokėjimo kortelėmis per metus irgi pervesta reikšminga suma lėšų (4 mlrd. Eur).

KREDITO PERVEDIMAI

Kredito pervedimai – viena reikšmingiausių mokėjimo paslaugų Lietuvoje, ja naudojasi visų rūšių klientai (fiziniai asmenys, įmonės, viešasis sektorius). 2015 m. duomenimis, kredito pervedimai Lietuvoje sudarė 37 proc. visų mokėjimų negrynaisiais pinigais (žr. 8 pav.). Jie vyrauja įmonėms atsiskaitant tarpusavyje, naudodamiesi šia paslauga darbdaviai paprastai išmoka darbo užmokestį darbuotojams. Kredito pervedimais viešojo sektoriaus institucijos gyventojams į jų sąskaitas kredito įstaigose perveda lėšas (pensijos, ligos pašalpos, socialinė parama) ir surenka mokesčius. Fiziniai asmenys kredito pervedimus naudoja mokėdami įmokas už komunalines ir kitas paslaugas, atsiskaitydami už internetu perkamas prekes ir paslaugas, tarpusavio mokėjimams.

Elektroninių kredito pervedimų skaičius Lietuvoje pastaraisiais metais didėjo (žr. 9 pav.), tačiau skyriuose inicijuojamų pervedimų skaičius mažėjo, didelę šio srauto dalį perėmė mokėjimo įstaigos. Siekiant palyginamumo su kitomis ES valstybėmis²⁰, kredito pervedimai ir pinigų perlaidos įtraukiami į vieną bendrą kategoriją. Taip apskaičiuojama, kad 2014 m. Lietuvoje vienam gyventojui teko 60 tokių mokėjimo operacijų. Pagal šį rodiklį Lietuva šiek tiek lenkia ES vidurkį, tačiau atsilieka nuo kitų Baltijos valstybių ir Skandinavijos šalių (žr. 10 pav.)²¹.

8 pav. Lietuvos mokėjimų negrynaisiais pinigais struktūra pagal operacijų skaičių, 2015 m.

■ Kredito pervedimai
■ Tiesioginis debetas
■ Mokėjimai kortelėmis
■ Kitos mokėjimo paslaugos

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

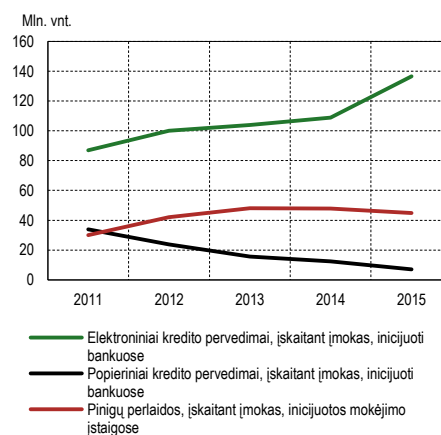
Pastaba: elektroninių pinigų operacijos atskirai neparodytos dėl duomenų konfidencialumo reikalavimų; šių operacijų dalis, palyginti su bendru mokėjimų negrynaisiais pinigais skaičiumi, nėra reikšminga.

2 lentelė. Mokėjimai negrynaisiais pinigais Lietuvoje 2015 m.

Mokėjimo paslaugos	Operacijų skaičius (mln. vnt.)	Operacijų vertė (mln. eurų)
Mokėjimai negrynaisiais pinigais	421,5	215 199
Kredito pervedimai	157,4	208 703
Pinigų perlaidos	39,8	1 781
Tiesioginis debetas	17,1	713
Mokėjimai kortelėmis	207,2	4 002

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

9 pav. Kredito pervedimų ir perlaidų skaičius 2011–2015 m.

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: dėl 2015 m. įsigaliojusios naujos statistinės atskaitomybės kai kurios duomenų eilutės nėra visiškai palyginamos su istoriniais duomenimis.

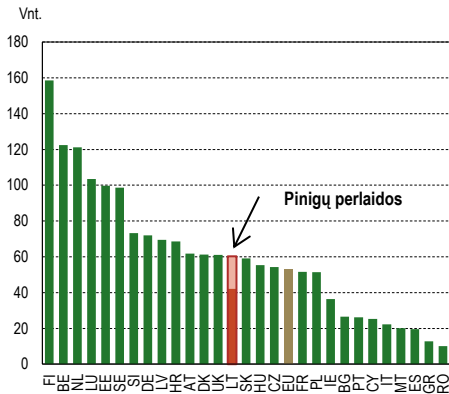
¹⁸ 2015 m. įsigaliojo nauji statistinės atskaitomybės reikalavimai, todėl kai kurios duomenų eilutės nėra visiškai palyginamos, nors ir siekta kuo didesnis duomenų palyginamumo su istoriniais mokėjimų statistikos duomenimis.

¹⁹ 2015 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2015/751 dėl tarpbankinių mokesčių už kortelę grindžiamas mokėjimo operacijas (OL 2015 L 123, p. 1).

²⁰ Apžvalgos rengimo metu turėti tik 2014 m. duomenys

²¹ Nėra duomenų, kokią operacijų dalį sudaro pinigų perlaidos kitose šalyse.

10 pav. Kredito pervedimų vienam gyventojui skaičius 2014 m.

Šaltinis: ECB.

Kredito pervedimų rinka turi galimybę plėstis įmokų mokėjimo, elektroninės prekybos ir momentinių atsiskaitymų (preybos vietose ir tarp fizinių asmenų) srityse. Apie trečdalis įmokų sumokama kredito pervedimais internetu, kita dalis – grynaisiais pinigais mokėjimo įstaigose arba kredito įstaigų padaliniuose. Lietuvoje mokėjimo paslaugų vartotojai kol kas neturi galimybės naudotis tarpbankiniais momentiniais mokėjimais, kurie būtų alternatyva grynųjų pinigų operacijoms. Kai kurie MPT siūlo skubių kredito pervedimų paslaugą pasitelkdami mobiliųjų telefonų programėles, tačiau tokia paslauga gali naudotis tik to paties MPT klientai. Šiuo metu Europos mokėjimų tarybos yra rengiama ir 2017 m. pabaigoje turi būti pradėta taikyti momentinių kredito pervedimų schema *SCTint*. Tikimasi, kad ji paskatins Lietuvos MPT pasiūlyti tarpbankinius momentinius mokėjimus, kurie ilgai gali tapti alternatyva mokėjimo kortelėms.

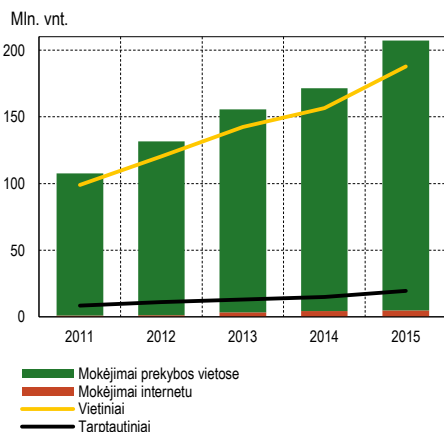
7 intarpas. Naujos kartos Lietuvos banko mokėjimo sistema

2015 m. gruodžio mėn. pradėjo veikti Lietuvos banko sukurta SEPA reikalavimus atitinkanti mažmeninių mokėjimų sistema SEPA-MMS. Sistemos dalyviai gali siųsti ir gauti SEPA kredito pervedimus, greitu laiku sistema bus parengta ir SEPA tiesioginio debeto operacijoms vykdyti. Sistemos dalyvių tarpusavio mokėjimai vykdomi iš karto ir tai lemia, kad sistema besinaudojančių MPT klientai mokėjimus atlieka sparčiau. Naujoji sistema turi sąsają su Europos tarpuskaitos namų tinklu, taigi jos dalyviai gali pasiekti visus SEPA erdvėje veikiančius MPT.

Lietuvos bankas sudaro sąlygas sistemos SEPA-MMS paslaugomis naudotis ne tik bankams, bet ir kredito unijoms, mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigoms, veikiančioms Lietuvoje ar kitose šalyse. Iki šiol Lietuvoje veikiančios mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigos neturėjo prieigos prie mokėjimo sistemų ir buvo priverstos naudotis bankų paslaugomis. Sistemoje SEPA-MMS yra taikomas netiesioginio prisijungimo modelis ir tai sudaro sąlygas šiems MPT išvengti priklausomybės nuo bankų ir pasiūlyti įvairesnių bei kokybiškesnių paslaugų klientams.

Vis dėlto dauguma Lietuvoje veikiančių bankų²² mokėjimo operacijas vykdo ne per SEPA-MMS, o per *EBA Clearing* priklausančius tarpuskaitos namus STEP2. Toks sprendimas turi įtakos bankų klientams, nes STEP2 mokėjimo operacijas apdoroja ne iš karto, o 5 kartus per parą. Tai lėmė, kad nuo 2016 m. kredito pervedimai Lietuvoje atliekami lėčiau, nei jie buvo atliekami iki šiol.

11 pav. Mokėjimai kortelėmis 2011–2015 m.

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

MOKĖJIMAI KORTELEMIS

Mokėjimo kortelės – vienintelė visavertė alternatyva gryniesiems pinigams atsiskaitant prekybos vietose. Lietuvoje platinamos trijų kortelių schemų – VISA, MasterCard ir American Express – mokėjimo kortelės. Atsiskaitant vyrauja mokėjimai debeto kortelėmis, o kredito kortelės dažniau naudojamos didesnės vertės mokėjimo operacijoms. Mokėjimai kortelėmis yra dažniausiai naudojama mokėjimo paslauga Lietuvoje: 2015 m. mokėjimų kortele skaičius sudarė 49 proc. visų mokėjimų negrynaisiais pinigais. Kortelėmis galima atsiskaityti ir internetu, paprastai – perkant prekes ar paslaugas internetinėse parduotuvėse. Vis dėlto tokio atsiskaitymo galimybę dažniau sudaro užsienio parduotuvės. Iš operacijų skaičiaus matyti, kad 2015 m. pirmą kartą atsiskaitant internetu dažniausiai naudotos debeto kortelės, o ne anksčiau dominavusios kredito kortelės ir specialus jų porūšis – virtualiosios kortelės. Fizinėse prekybos vietose daugiau nei 90 proc. operacijų buvo apmokėta debeto kortelėmis (žr. 11 pav. ir 12 pav.).

²² „Swedbank“, AB, AB SEB bankas, AB DNB bankas, „Danske Bank A/S“ Lietuvos filialas, „Nordea Bank AB“ Lietuvos skyrius, „Pohjola Bank plc“ Lietuvos filialas, „Svenska Handelsbanken AB“ Lietuvos filialas, AS „Meridian Trade Bank“ Lietuvos filialas.

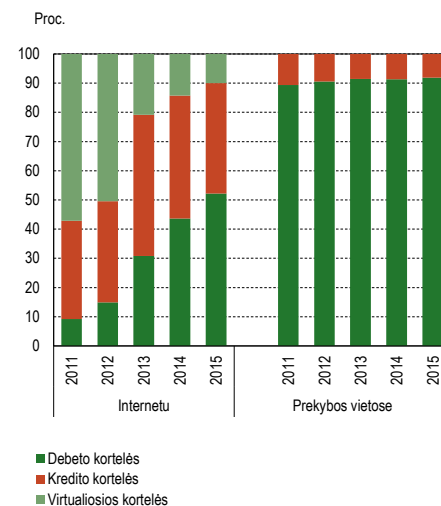
Mokėjimo kortelių rinka Lietuvoje yra koncentruota, ypač jos dalis, skirta aptarnauti prekybininkams. Mokėjimo korteles leidžia beveik visi mokėjimų rinkoje aktyvūs bankai ir dauguma kredito unijų, tačiau trys didžiausi kortelių leidėjai užėmė 91 proc. rinkos pagal išleistų mokėjimo kortelių skaičių ir 93 proc. – pagal mokėjimų savo išleistomis kortelėmis skaičių. Teikiant kortelių operacijų apdorojimo paslaugą prekybininkams, koncentracija dar didesnė – trys didžiausi bankai apdorojo 96 proc. visų kortelėmis atliktų operacijų skaitytuvuose vertės.

Mokėjimų kortelėmis pastaraisiais metais daugėjo, tačiau iki ES vidurkio trūko dar daug. Lietuvoje išleistų mokėjimo kortelių skaičius viršija gyventojų skaičių (2015 m. pabaigoje vienam gyventojui teko 1,2 mokėjimo kortelės). 2015 m. atliktos gyventojų mokėjimo įpročių apklausos duomenimis, bent vienos rūšies mokėjimo kortelę turėjo 92 proc. apklaustųjų, turinčių sąskaitą kredito įstaigoje. Tačiau, palyginti su kitomis ES valstybėmis, Lietuvoje kortelėmis atsiskaitoma retai – vienam gyventojui ES tenkančių mokėjimų skaičius yra beveik 60 proc. didesnis, o kai kurios ES valstybės lenkia Lietuvą net 3–4 kartus (žr. 14 pav.).

Nors bankai mokėjimo korteles ir laiko pagrindiniu grynųjų pinigų operacijų pakaitu, kyla abejonių dėl jų naudojimo ilgalaikių perspektyvų – alternatyva mokėjimo kortelėms gali tapti momentiniai kredito pervedimai. Pastaraisiais metais Lietuva pagal mokėjimo kortelių naudojimo intensyvumą gerokai atsiliko nuo kitų Baltijos šalių ir Skandinavijos regiono valstybių, be to, atsilikimas absoliutiniaus dydžiais didėjo (žr. 13 pav.). Mokėjimo kortelių infrastruktūra ir jos elementai (operacijų apdorojimas, kortelių schemų mokesčiai, įrenginių sertifikavimas, duomenų apsaugos auditas) tebėra gana brangūs, palyginti su kitomis mokėjimo paslaugomis, o rinka – ypač koncentruota. Taip susidaro dideli įėjimo į rinką barjerai, mažinantys konkurencinį spaudimą rinkos lyderiams, ir mokėjimo kortelių funkcinis potencialas lieka neišnaudotas. Šiuo metu Europoje daug dėmesio skiriama technologiškai pažangiems momentiniams kredito pervedimams, jie laikomi visiškai galima alternatyva mokėjimo kortelėms.

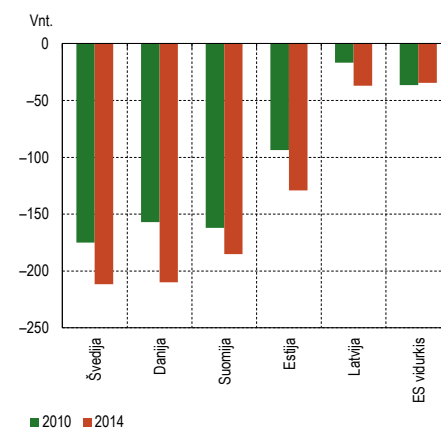
Mokėjimų kortelėmis rinkos plėtrą galėtų paskatinti bekontakčių mokėjimų sprendimai, intensyvesnis kortelių naudojimas internetinėje prekyboje, kortelių skaitytuvų tinklo plėtra. Bekontaktės kortelės leistų greitai atsiskaityti prekybos vietose ir paskatintų gyventojus dažniau mokėti kortele, o ne grynaisiais pinigais, ypač atliekant mažos vertės mokėjimus. Tačiau Lietuvos MPT bekontakčių mokėjimų sprendimų kol kas nesiūlo. Atsiskaitymai internetu mokėjimo kortele irgi nėra skatinami. Lietuvos elektroninės parduotuvės dažnai nesuteikia galimybės atsiskaityti kortele, siūlomi kiti būdai – mokėjimas naudojantis *Bank link* paslauga, per tarpininkus ar grynaisiais pinigais, pristačius prekę. Dar viena neaktyvaus kortelių naudojimo priežastis – nepakankamai išplėtotas kortelių skaitytuvų tinklas. Dažnai prekybininkus nuo sprendimo priimti atsiskaitymus mokėjimo kortele sustabdo su šia paslauga susijusios išlaidos – mokesčiai bankams už kortelių operacijų apdorojimą, kortelių skaitytuvų įsigijimo ar nuomos išlaidos. Vis dėlto ES reglamentas dėl tarpbankinių mokesčių už kortele grindžiamas mokėjimo operacijas jau lėmė matomas prekybininkų mokesčių mažėjimo tendencijas (žr. 5 intarpą). Nebrangių ir smulkiesiems prekybininkams patrauklių kortelių skaitytuvų sprendimų jau yra ES (pvz., telefono priedai, kurie sudaro galimybę priimti mokėjimą kortele naudojantis mobiliuoju telefonu). Tokių sprendimų atsiradimas Lietuvoje paskatintų plėtotis mokėjimo kortelių rinką.

12 pav. Mokėjimų kortelėmis struktūra pagal atsiskaitymo vietą, 2011–2015 m.

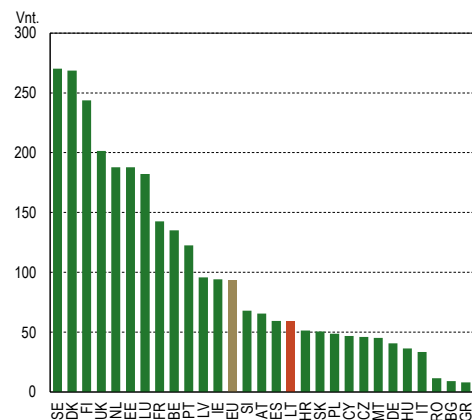
Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

13 pav. Lietuvos atotrūkis nuo pasirinktų valstybių pagal mokėjimų kortelėmis vienam gyventojui skaičių

Šaltinis: ECB ir Lietuvos banko skaičiavimai.

14 pav. Mokėjimų kortelėmis vienam gyventojui skaičius 2014 m.

Šaltinis: ECB

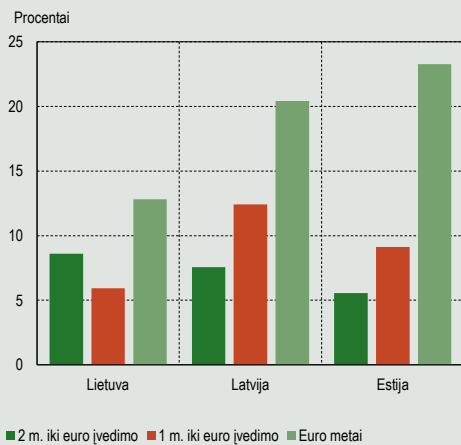
8 intarpas. Euro įtaka mokėjimo įpročiams

Nemažai gyventojų, siekdami sklandžiau pakeisti turimus litus į eurus, iš anksto juos įnešė į savo sąskaitas kredito įstaigose ir taip sumažino įprastą grynųjų pinigų išėmimo iš bankomatų kiekį. Per metus iki Lietuvos prisijungimo prie euro zonos grynųjų litų suma apyvarčioje sumažėjo perpus. Tikėtina, kad į sąskaitas buvo įneštos ne tik taupymui skirtos, bet ir kasdieniniams atsiskaitymams naudotinos lėšos, o tai paskatino dažniau atsiskaityti mokėjimo kortelėmis. Iš karto po euro įvedimo atsiskaitymai jomis tapo mažiausiai rūpesčių kelianti atsiskaitymo alternatyva. Dėl to pradėta svarstyti, kiek euro įvedimas galėjo pakeisti gyventojų mokėjimo įpročius ir paskatinti dažniau atsiskaityti mokėjimo kortelėmis.

Iš tiesų 2015 m., palyginti su ankstesniais metais, mokėjimų kortelėmis skaičius išaugo 21, o vertė – 28 proc. Absoliutiniais dydžiais tai didžiausias mokėjimų kortelėmis augimas per visą kortelių naudojimo Lietuvoje laikotarpį. Estijoje ir Latvijoje, kurios eurą įsivedė atitinkamai 2011 m. ir 2014 m., pirmaisiais metais po jo įsivedimo taip pat užfiksuotas reikšmingas mokėjimų kortelėmis skaičiaus didėjimas – Latvijoje 26, Estijoje 18 proc. (žr. A pav. ir B pav.). Vis dėlto Lietuvoje mokėjimų kortelėmis skaičius vienam gyventojui yra mažiausias. Metais prieš euro įvedimą Estijoje (2010 m.) vienam gyventojui teko 126 mokėjimai kortele, Latvijoje (2013 m.) – 75, o Lietuvoje (2014 m.) – 59. Euro įvedimo metais šie rodikliai atitinkamai padidėjo: Lietuvoje – 13 mokėjimų, Latvijoje – 20, Estijoje – 23 mokėjimais. Taigi, Lietuvoje euro įvedimas absoliučiajam kortelių naudojimui padarė mažesnę poveikį nei kitose Baltijos šalyse.

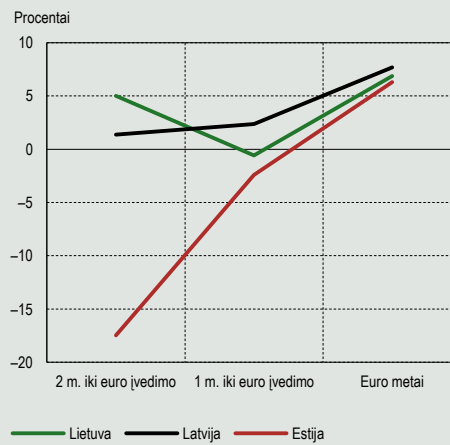
Visose Baltijos šalyse euro įvedimo metais bankomatais naudotasi intensyviau nei metais iki euro įvedimo. Tačiau negalima nustatyti, kiek tai lėmė grynaisiais pinigais laikomų santaupų atkūrimas, paprastesnio valiutos pakeitimo per bankomatus galimybė ir kiek – sugrįžimas prie ankstesnių grynųjų pinigų naudojimo įpročių.

A pav. Mokėjimų kortelėmis skaičiaus vienam gyventojui pokytis per metus

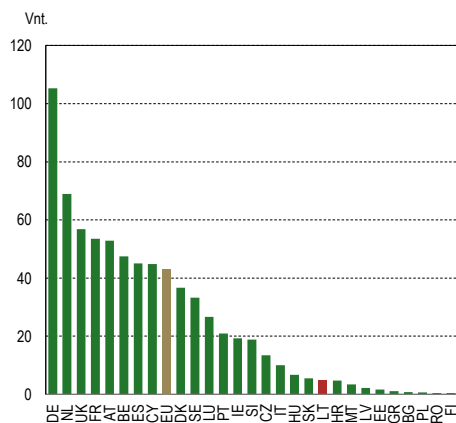
Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

B pav. Operacijų vertės bankomatuose kitimas, palyginti su praėjusiais metais

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

15 pav. Tiesioginio debeto operacijų skaičius vienam gyventojui 2014 m.

Šaltinis: ECB.

TIESIOGINIS DEBETAS

Tiesioginis debetas – tai paslauga, kai mokėjimą inicijuoja lėšų gavėjas, turintis mokėtojo sutikimą. Tiesioginio debeto paslauga yra patraukli įmonėms, kurios už teikiamas paslaugas reguliariai gauna mokėjimus iš gyventojų, nes ji leidžia gana tiksliai prognozuoti gaunamų lėšų srautus ir sumažina klaidingų mokėjimų tikimybę. Gyventojams ši paslauga patogi tuo, kad, vieną kartą davus sutikimą dėl lėšų nurašymo, nebereikia rūpintis sąskaitų apmokėjimu, išvengiama pradelstų mokėjimų rizikos.

Vis dėlto tiesioginio debeto paslauga Lietuvoje netapo labai populiaru. 2015 m. tiesioginio debeto operacijos tesudarė 4 proc. visų mokėjimų negrynaisiais pinigais operacijų. Nepaisant to, kai kurioms įmonėms (lizingo, komunalinių, draudimo paslaugų) ši paslauga buvo reikšminga, net iki trečdaliao mokėjimų sumos galėjo būtų surinkta naudojantis būtent šia paslauga. Kitaip nei Lietuvoje, kitose ES valstybėse tiesioginio debeto paslauga yra gana populiaru (žr. 15 pav.). 2014 m. Lietuvoje vienam gyventojui per metus teko mažiau nei 5 tiesioginio debeto operacijos, o ES vidurkis – 43 operacijos.

Lietuvoje veikusi tiesioginio debeto paslauga neatitiko SEPA reglamento reikalavimų, o reikalavimus atitinkančios tiesioginio debeto paslaugos šalyje veikiančios bankai nusprendė neteikti lėšų gavėjams. SEPA tiesioginio debeto paslauga turi esminių skirtumų nuo Lietuvoje teiktos lėšų nurašymo paslaugos. Pavyzdžiui, pareiga surinkti, valdyti ir saugoti SEPA tiesioginio debeto sutikimus tenka lėšų gavėjui. Be to, numatyta galimybė mokėtojui lengvai susigrąžinti jau sumokėtas lėšas per 8 savaites nuo lėšų nurašymo dienos ir tam mokėtojas neturi pateikti pagrindimo. SEPA reglamentas taip pat įpareigoja MPT užtikrinti galimybę, kad patys mokėtojai galėtų nustatyti daugelį su lėšų nurašymu susijusių parametru, pavyzdžiui, tam tikrą tiesioginio debeto lėšų surinkimo operacijos sumos limitą, periodiškumą arba tiek limitą, tiek periodiškumą, „baltąjį“ ar „juodąjį“ lėšų gavėjų (įmonių, kurioms leidžiama arba draudžiama nusirašyti lėšas tiesioginio debeto būdu) sąrašus. Nors Lietuvos MPT neplanuoja pasiūlyti SEPA tiesioginio debeto operacijų inicijavimo paslaugos lėšų gavėjams, keli didieji bankai įsipareigojo užtikrinti galimybę, kad mokėtojai galėtų apmokėti iš užsienio gautus SEPA tiesioginio debeto nurodymus. Lietuvos įmonės, pageidaujantys naudotis SEPA tiesioginio debeto paslauga lėšoms surinkti, tokią galimybę turi, tačiau joms reikia pasirinkti MPT iš kitos ES valstybės. SEPA tiesioginio debeto paslauga sudaro sąlygas surinkti lėšas iš bet kurioje SEPA erdvės šalyje esančių mokėtojų turint tik vieną mokėjimo sąskaitą.

9 intarpas. E. sąskaitų pateikimo ir apmokėjimo paslauga keičia tiesioginį debetą

Nuo 2016 m. sausio 1 d. MPT šalies įmonėms siūlo alternatyvų tiesioginio debeto paslaugai lėšų surinkimo būdą – naująją e. sąskaitų pateikimo paslaugą. Tai e. sąskaita faktūra, sukuriama, siunčiama, registruojama ir saugoma elektroninėje aplinkoje. Lėšų gavėjai (paprastai įmonės), susitarę su MPT, gali e. sąskaitas pateikti klientams ir verslo partneriams per internetinę bankininkystę, o šie savo ruožtu gali jas apmokėti vienu mygtuko paspaudimu arba pasirinkti automatinį apmokėjimą. Įmonėms e. sąskaitos apmokėjimo paslauga leidžia iš dalies pakeisti iki 2015 m. pabaigos naudotą tiesioginio debeto paslaugą, o mokėtojams – gauti ir apmokėti sąskaitas naudojantis internetine bankininkyste.

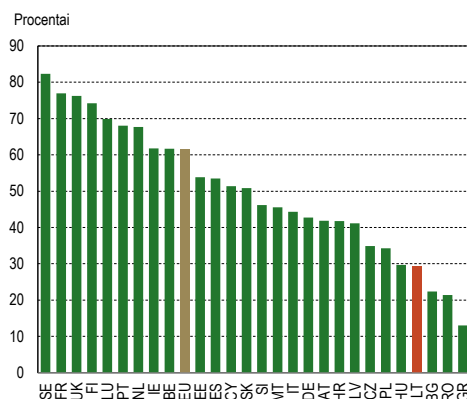
Mokėtojai gali pasirinkti e. sąskaitų apmokėjimo būdą, t. y. nuspręsti, ar e. sąskaitas apmokėti kaskart atliekant mokėjimą, ar rinktis automatinį apmokėjimą naudojant SEPA kredito pervedimus. Pasirinkus automatinį apmokėjimą, galima nustatyti jo sąlygas, pavyzdžiui, mėnesio sumos limitą. Taip pat galima rinktis dalinį e. sąskaitos apmokėjimą, mokėtojas gali iš anksto susipažinti su būsimo mokėjimo data bei suma, e. sąskaitoje esant netikslumų, jis gali mokėjimo atsisakyti nenutraukdamas automatinio apmokėjimo susitarimo.

Lėšų gavėjai gali pasirinkti, ar e. sąskaitas mokėtojams teikti bendradarbiaujant su vienu ar su keliais mokėjimo paslaugų teikėjais, nes bankai, siūlydami šią paslaugą, naudoja vienodą duomenų perdavimo standartą. E. sąskaitų pateikimo ir apmokėjimo paslauga leidžia įmonėms pateikti e. sąskaitas visų Lietuvos MPT klientams, naudojantis tik vieno MPT paslaugomis, t. y. techniškai užtikrinamas vieno langelio principas. Kad ši galimybė būtų visiškai išnaudojama, svarbi ne tik techninė prieiga prie kitų MPT klientų galimybė, bet ir MPT taikomi įkainiai (tiek įmonėms už e. sąskaitų siuntimą, tiek mokėtojams už e. sąskaitų apmokėjimą), jie neturėtų skatinti įmonių sudaryti kelių sutarčių vietoj vienos. Vis dėlto matyti tendencija, kai bankai, pasitelkdami kainodarą (pvz., lėšų įskaitymo mokestį, e. sąskaitų skleidimo mokestį), stengiasi dirbtinai palaikyti perteklines sąsajas su įmonėmis. Siekdamas tokią praktiką pakeisti, Lietuvos bankas teiks teisinius pasiūlymus.

MOKĖJIMAI GRYNAISIAIS PINIGAIS

Grynieji pinigai – viena dažniausiai Lietuvos gyventojų naudojamų mažmeninių mokėjimo priemonių. 2015 m. Lietuvos banko užsakymu atliktos gyventojų mokėjimo įpročių apklausos duomenimis, per praėjusią dieną 46 proc. šalies gyventojų naudojami tik grynaisiais pinigais, 20 proc. – grynaisiais pinigais ir mokėjimo kortele, 10 proc. – tik mokėjimo kortele, kiti neatliko mokėjimo operacijų arba neatsakė į anketos klausimą. Grynuosius pinigus naudoję asmenys vidutiniškai atliko 1,8 mokėjimo grynaisiais pinigais operacijos ir per dieną išleido 22,9 euro. Vidutinė vieno mokėjimo grynaisiais pinigais vertė – 12,5 euro. Gyventojai, turintys ir mokėjimo kortelę, teikė pirmenybę gryniesiems pinigams atsiskaitydami mažesnėmis sumomis. Apklausos duomenimis, atlikdami operaciją, kurios vertė yra iki 3 eurų, pirmenybę gryniesiems pinigams teiktų 80 proc. mokėjimo kortelę turinčių gyventojų, atlikdami 3–15 eurų vertės operaciją – 65 proc. Atsiskaitant didesnėmis sumomis, gyventojai labiau linkę naudoti mokėjimo korteles – 39 proc. gyventojų teikia pirmenybę gryniesiems pinigams mokant 15–60 eurų, o už pirkinius, kainuojančius daugiau nei 60 eurų, grynaisiais pinigais mokėtų tik kas ketvirtas gyventojas.

16 pav. Mokėjimo kortelės lėšų panaudojimo atsiskaitymams dalis 2014 m.

Šaltinis: ECB ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Yra požymių, kad grynųjų pinigų Lietuvoje naudojama mažiau, tačiau vis dar daug, palyginti su kitomis ES šalimis. Vienas iš grynųjų pinigų paplitimo rodiklių – dydis, rodantis, kokia dalis mokėjimo kortelės lėšų panaudojama

atsiskaitymams prekybos vietose ar internetu (kita dalis pasiimama grynaisiais pinigais bankomatuose). Šis Lietuvos rodiklis nuosekliai didėjo nuo 22 proc. (2011 m.) iki 33 proc. (2015 m.), tačiau vis dar yra vienas mažiausių tarp ES šalių. 2014 m. ES vidurkis siekė 62 proc., jis daugiau nei du kartus viršijo Lietuvos rodiklį, ir tik trijų ES šalių rodikliai buvo mažesni nei Lietuvos (žr. 16 pav.).

4. MOKĖJIMO PASLAUGŲ ĮKAINIAI

Lietuvos bankas interneto svetainėje nuolat informuoja visuomenę apie mokėjimo paslaugų įkainių kaitą šalyje ir reguliariai skelbia įkainių apžvalgą. 2011 m. spalio mėn., siekdamas sudaryti palankesnes sąlygas gyventojams patogiai stebėti šalyje veikiančių bankų ir užsienio bankų filialų, kredito unijų, mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigų fiziniams asmenims taikomus standartinius mokėjimo paslaugų įkainius, Lietuvos bankas pradėjo juos skelbti interneto svetainėje (www.lb.lt/ikainiai), o 2013 m. sausio mėn. suteikė galimybę stebėti ir mokėjimo paslaugų įkainių kaitos istoriją (nuo 2011 m. spalio mėn.). 2012–2013 m. Lietuvos bankas interneto svetainėje skelbė leidinius „Mokėjimo paslaugų įkainių apžvalga“. Nuo 2014 m. informacija apie mokėjimo paslaugų įkainius ir jų pokyčius įtraukiama į šį Lietuvos banko rengiamą leidinį. Analizuojant mokėjimo paslaugų įkainius, naudojami 10 bankų ir užsienio bankų skyrių (toliau – bankai)²³, 7 mokėjimo įstaigų²⁴, 2 elektroninių pinigų įstaigų²⁵ ir kredito unijų, priklausančių LCKU, pagal susitarimą su Lietuvos banku pateikti standartinių įkainių už dažniausiai vartotojų naudojamas mokėjimo paslaugas duomenys²⁶. Skaičiuojant vidutinius įkainius, neatsižvelgiama į MPT užimamą rinkos dalį. Apžvalgoje lyginami 2016 m. sausio 1 d. ir 2015 m. sausio 1 d. galioję mokėjimo paslaugų įkainiai.

MOKĖJIMO PASLAUGŲ ĮKAINIŲ POKYČIAI BANKUOSE

2015 m. pirmą kartą buvo įvestas mokėjimo sąskaitos atidarymo įkainis rezidentams, padidėjo vidutiniai sąskaitos tvarkymo ir debeto kortelių išdavimo įkainiai. „Danske Bank A/S“ Lietuvos filialas pradėjo taikyti sąskaitos atidarymo įkainį naujiems klientams, ir tai sietina su šio banko sprendimu susitelkti į juridinių asmenų aptarnavimą. Kiti Lietuvoje veikiantys bankai sąskaitų atidarymo ir uždarymo įkainių nekeitė, šias paslaugas teikia nemokamai. 2 bankai („Nordea Bank Finland Plc“ Lietuvos skyrius ir „Svenska Handelsbanken“ AB Lietuvos filialas) neėmė komisinio atlyginimo ir už sąskaitos, nesusietos su mokėjimo kortele tvarkymą²⁷. AB DNB bankas neima komisinio atlyginimo už sąskaitos tvarkymą, jei per ataskaitinį mėnesį įvykdytų operacijų suma viršija 202,73 euro. UAB Medicinos bankas 2015 m. pradėjo taikyti sąskaitos tvarkymo įkainį – 2,4 euro per metus. Metinį debeto kortelės aptarnavimo įkainį šiek tiek padidino AB DNB bankas (nuo 6,12 iki 6,60 Eur) ir „Nordea Bank Finland Plc“ Lietuvos skyrius (nuo 5,16 iki 5,88 Eur), o AB SEB bankas jį sumažino beveik euru (nuo 5,79 iki 4,80 Eur). Debeto kortelių išdavimo įkainį 2015 m. taikė AB DNB bankas (2015 m. jį padidino nuo 1,45 iki 1,50 Eur), AB Šiaulių bankas (įkainį sumažino nuo 4,34 iki 0,45 Eur) ir AB SEB bankas (2015 m. pradėjo taikyti 5 Eur įkainį).

2015 m. bankai toliau didino padaliniuose inicijuojamų kredito pervedimų eurais įkainius, taip didėjo atotrūkis tarp įkainių, taikomų pervedimams, inicijuojamiems padalinyje ir pervedimams internetu. 2014 m. net 6 iš 11 bankų didino skyriuje inicijuojamų pervedimų į kitus MPT įkainius, dalis jų didino ir tokių pervedimų banko viduje įkainius. 2015 m. skyriuje inicijuojamų pervedimų įkainius didino mažiau bankų: „Nordea Bank Finland Plc“ Lietuvos skyrius nuo 1,45 euro iki 2 eurų padidino įkainius, taikomus pervedant lėšas į kito kliento sąskaitą tame pačiame banke ir pervedant lėšas į kitus MPT, AB Šiaulių bankas nuo 1,01 iki 1,70 euro padidino pervedimo į kitą MPT įkainį. Internetu inicijuojamų kredito pervedimų įkainius keitė tik du bankai: AB DNB bankas sumažino pervedimų į kitą MPT įkainį (nuo 0,41 iki 0,35 Eur), o UAB Medicinos bankas nuo 2016 m. sausio 1 d. pradėjo taikyti 0,2 euro įkainį už pervedimą į kito kliento sąskaitą tame pačiame banke. 2016 m. sausio 1 d. padalinyje inicijuoti kredito pervedimai į kito kliento sąskaitą, atliekami banko viduje, vidutiniškai kainavo apie 5,3 karto daugiau negu internetu inicijuoti pervedimai, o bankų padaliniuose inicijuoti kredito pervedimai į kitą MPT – beveik 4 kartus daugiau. Kaip ir ankstesniais metais, 2015 m. visi bankai gaunamas lėšas į kliento sąskaitą įskaitė nemokamai, jei mokėtojo sąskaita buvo tame pačiame banke, o lėšų įskaitymo į kliento sąskaitą įkainis, taikomas mokėjimą inicijuojant iš kitame MPT atidarytos sąskaitos, svyravo nuo 0,23 iki 0,41 euro. Reorganizavus nemokamai šią paslaugą teikusį AB banką „Finasta“, lėšų įskaitymo įkainių vidurkis šiek tiek padidėjo.

2015 m. šiek tiek padidėjo bankų taikomi įmokų už paslaugas įkainiai – brango įmokos ir grynaisiais pinigais, ir internetu. Grynaisiais pinigais mokamos įmokos už paslaugas pabrango dviejų bankų padaliniuose – AB DNB banko (nuo 2,90 iki 3 Eur) ir UAB Medicinos banko (skirtingų įmokų įkainis svyravo nuo 0,23 iki 1,15 Eur, anksčiau įmokos kainavo 0,23–0,87 Eur). Tai lėmė, kad vidutinis bankų padaliniuose inicijuojamų įmokų grynaisiais pinigais įkainis padidėjo nuo 1,75 iki 1,79 euro. Keli bankai sudaro sąlygas padaliniuose sumokėti įmokas iš turimos mokėjimo sąskaitos. Šios paslaugos įkainį AB „Citadele“ bankas sumažino perpus – iki 0,87 euro, o AB DNB bankas padidino nuo 2,03 iki 2,50 euro. UAB Medicinos bankas už šią paslaugą taiko tokį patį įkainį kaip ir įmokoms grynaisiais pinigais, taigi jo taikomas įkainis

²³ AB „Citadele“ bankas, AB DNB bankas, UAB Medicinos bankas, AB SEB bankas, AB Šiaulių bankas, „Swedbank“, AB „Danske Bank A/S“ Lietuvos filialas, „Nordea Bank Finland Plc“ Lietuvos skyrius, AS „Meridian Trade Bank“ Lietuvos filialas ir „Svenska Handelsbanken“ AB Lietuvos filialas. Skaičiuojant vidutinius įkainius, galiojusius 2015 m. sausio 1 d., įtraukti ir AB banko „Finasta“ įkainiai.

²⁴ UAB „Kauno spauda“, AB Lietuvos paštas, UAB Mokėjimo terminalų sistemos (Foxbox), UAB „Perlo paslaugos“, UAB „Sollo“ (Maxima), UAB „Viena sąskaita“, UAB „Virtualių paslaugų operatorius“ (Lietuvos spaudos Vilniaus agentūra).

²⁵ UAB „EVP International“ ir UAB „Mistertango“. Pastaroji UAB pradėjo teikti informaciją 2015 m.

²⁶ Šie duomenys skelbiami Lietuvos banko interneto svetainėje.

²⁷ Už sąskaitą, susietą su mokėjimo kortele, paprastai neimamas komisinis atlyginimas, mokamas tik kortelės tvarkymo mokestis.

padidėjo iki 0,23–1,15 euro. UAB Medicinos banke pabrango ir internetu inicijuojamos įmokos – 2015 m. joms pradėtas taikyti 0,10 euro įkainis (anksčiau buvo nemokamos). „Nordea Bank Finland Plc“ Lietuvos skyrius tokių įmokų įkainį padidino nuo 0,14 iki 0,23 euro. Taigi, įmokų internetu įkainių vidurkis per metus padidėjo nuo 18 iki 20 centų.

3 lentelė. Dažniausiai naudojamų mokėjimo paslaugų įkainių, taikytų bankuose, kaita 2015 m. sausio 1 d.– 2016 m. sausio 1 d.

(Eur)

Mokėjimo paslauga	2015 m. sausio 1 d.				2016 m. sausio 1 d.				Pokytis**
	mažiausia	daugiausia	vidurkis*	mediana	mažiausia	daugiausia	vidurkis*	mediana	
Sąskaitos atidarymas	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	5,00	0,5	0,00	●
Sąskaitos uždarymas	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	○
Sąskaitos tvarkymas (per metus)	0,00	3,48	2,06	3,48	0,00	3,48	2,50	3,48	●
Debeto kortelės aptarnavimas	2,90	8,40	5,53	5,79	2,90	8,40	5,55	5,79	●
Padalinyje inicijuojami kredito pervedimai eurais banko viduje į kito kliento sąskaitą	0,58	2,03	1,09	1,16	0,58	2,03	1,20	1,16	●
Padalinyje inicijuojami kredito pervedimai eurais į kitus MPT	0,72	2,03	1,34	1,30	0,72	2,03	1,49	1,58	●
Internete inicijuojami kredito pervedimai eurais banko viduje į kito kliento sąskaitą	0,00	0,29	0,22	0,23	0,00	0,29	0,23	0,23	●
Internete inicijuojami kredito pervedimai eurais į kitus MPT	0,23	0,43	0,39	0,41	0,23	0,43	0,38	0,41	○
Įmokos už paslaugas internetu	0,00	0,29	0,18	0,19	0,10	0,29	0,20	0,23	●
Įmokos už paslaugas grynaisiais pinigais padalinyje	0,55	2,90	1,75	2,32	0,69	3,00	1,79	2,32	●
Gaunami kredito pervedimai eurais iš kito MPT	0,00	0,41	0,31	0,35	0,23	0,41	0,34	0,35	●

Šaltiniai: MPT duomenys ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Žymėjimai: ○ – paslaugas teikiančių bankų įkainiai nepakitę, ● – paslaugas teikiančių bankų įkainiai padidėjo, ○ – paslaugas teikiančių bankų įkainiai sumažėjo.

Pastabos: * – skaičiuojant vidutinį įkainį, neatsižvelgiama į MPT užimamą rinkos dalį;

** – mokėjimo paslaugų įkainių pokytis parodo paslaugas teikusią įstaigą 2015 m. sausio 1 d.– 2016 m. sausio 1 d. taikytų vidutinių įkainių pokyčius.

2015 m. grynųjų pinigų išmokėjimo iš kliento sąskaitos įkainiai didėjo: du bankai pabrangino grynųjų pinigų išmokėjimą banko padalinyje, trys pabrangino ir vienas atpigino grynųjų pinigų pasiėmimą debeto kortele bankui priklausančiuose bankomatuose. 2015 m. AB Šiaulių bankas ir „Nordea Bank Finland Plc“ Lietuvos skyrius, teikdami grynųjų pinigų išdavimo padalinyje paslaugą, padidino tiek išmokamos sumos procentinę dalį, tiek taikomą mažiausią komisinį atlyginimą. AB Šiaulių banko taikytas įkainis padidėjo nuo 0,6 proc. (mažiausiai 0,87 Eur) iki 0,7 proc. (mažiausiai 0,93 Eur), „Nordea Bank Finland Plc“ Lietuvos skyriuje taikytas įkainis – nuo 0,7 proc. (mažiausiai 1,45 Eur) iki 0,8 proc. (mažiausiai 2,50 Eur). Grynųjų pinigų išmokėjimo debeto kortele iš bankui priklausančio bankomato įkainius keitė keturi bankai. AB „Citadele“ bankas, anksčiau leidęs savo klientams iki 1 500 eurų per mėnesį pasiimti nemokamai, 2015 m. įvedė 0,25 euro įkainį už kiekvieną operaciją, AB DNB bankas pradėjo taikyti procentinį dydį viršijus nustatytą sumą per mėnesį – šiuo metu galioja 0,30 euro įkainis išsiimant iki 500 eurų per mėn., viršijus šią sumą – 0,3 proc., mažiausiai 0,30 euro (anksčiau taikytas 0,29 Eur įkainis už kiekvieną operaciją). AB Šiaulių bankas nuo 870 iki 700 eurų sumažino mėnesinę sumą, kurios neviršijus taikomas fiksuotas įkainis už kiekvieną operaciją (šiuo metu taikomas įkainis – 0,29 Eur išsiimant iki 700 Eur per mėn., šią sumą viršijus – 0,4 %, mažiausiai 0,29 Eur). AB SEB bankas nustatė nemokamai išduodamą 500 eurų per mėnesį sumą, ją viršijus taikomas 0,4 proc. išduodamos sumos įkainis (anksčiau galiojo didesnis – 0,4 %, mažiausiai 0,29 Eur, išsiimant iki 8 700 Eur per mėn. ir 0,8 % viršytos sumos). Kaip ir anksčiau, iš savo bankomatų nemokamai paimti 580 eurų leido „Swedbank“, AB, šią paslaugą pradėjo teikti ir AS „Meridian Trade Bank“ Lietuvos filialas, jis leidžia klientui nemokamai pasiimti beveik 1 450 eurų.

2015 m. daugiau bankų apmokestino grynųjų pinigų įmokėjimą į sąskaitą padaliniuose, tačiau daugiau bankų sudarė galimybes nemokamai įmokėti grynuosius pinigus naudojantis bankomatais. 2015 m. AB Šiaulių bankas ir „Nordea Bank Finland Plc“ Lietuvos skyrius pradėjo taikyti grynųjų pinigų įmokėjimo į sąskaitą padaliniuose įkainį – atitinkamai 0,05 proc. (mažiausiai 0,60 Eur) ir 0,05 proc. sumos (mažiausiai 0,85 Eur). AB DNB bankas šios paslaugos įkainį padidino – nuo 0,05 proc. sumos (mažiausiai 0,87 Eur) iki 0,10 proc. sumos (mažiausiai 1 Eur). 2016 m. sausio 1 d. nemokamai grynuosius pinigus įmokėti buvo galima dviejų bankų padaliniuose – UAB Medicinos banke ir AS „Meridian Trade Bank“ Lietuvos filiale. Šių bankų klientai neturėjo galimybės nemokamai įmokėti grynųjų pinigų naudojantis bankomatais. Visi bankai, apmokestinę grynųjų pinigų įnešimą padaliniuose, siūlė alternatyvias grynųjų pinigų įmokėjimo į sąskaitą paslaugas nemokamai. AB „Citadele“ bankas leidžia nemokamai įmokėti grynuosius pinigus UAB „Perlo paslaugos“ terminaluose, kiti bankai tokią galimybę suteikia grynuosius pinigus priimančiuose bankomatuose, du bankai (AB Šiaulių bankas ir „Danske Bank A/S“ Lietuvos filialas) šią paslaugą pradėjo teikti 2015 m.

MOKĖJIMO PASLAUGŲ ĮKAINIŲ POKYČIAI KREDITO UNIJOSE

Kredito unijos 2015 m. nekeitė įkainių už sąskaitos atidarymą²⁸, o sąskaitos uždarymo ir tvarkymo, debeto kortelių išdavimo ir aptarnavimo įkainiai keliuose kredito unijose didėjo. Sąskaitos atidarymo įkainį 2015 m. taikė 3 kredito unijos, įkainį už sąskaitos uždarymą 2015 m. – 2, įkainį už sąskaitos tvarkymą – 3 kredito unijos. Kitos kredito unijos šias paslaugas teikė nemokamai. 2016 m. sausio 1 d., palyginti su 2015 m. sausio 1 d., vidutinis debeto kortelių aptarnavimo mokeskis šiek tiek padidėjo: nuo 2,15 euro iki 2,26 euro per metus – jį padidino 7 kredito unijos. Nors debeto kortelės aptarnavimas kredito unijose buvo pigesnis nei bankuose, didžioji dalis kredito unijų taikė debeto kortelės išdavimo mokesčius, iš bankų jį taikė tik 3 bankai. Vidutinis debeto kortelės išdavimo įkainis kredito unijose buvo 2,48 euro.

4 lentelė. Dažniausiai naudojamų mokėjimo paslaugų įkainių, taikytų kredito unijose, kaita 2015 m. sausio 1 d.– 2016 m. sausio 1 d.

(Eur)

Mokėjimo paslauga	2015 m. sausio 1 d.				2016 m. sausio 1 d.				Pokytis**
	mažiausia	daugiausia	vidurkis*	mediana	mažiausia	daugiausia	vidurkis*	mediana	
Sąskaitos atidarymas	0,00	2,90	0,07	0,00	0,00	2,90	0,08	0,00	●
Sąskaitos uždarymas	0,00	2,90	0,05	0,00	0,00	5,00	0,13	0,00	●
Sąskaitos tvarkymas (per metus)	0,00	3,48	0,10	0,00	0,00	3,60	0,16	0,00	●
Debeto kortelės aptarnavimas	0,00	5,79	2,15	2,90	0,00	5,79	2,26	2,90	●
Padalinyje inicijuojami kredito pervedimai eurais kredito unijos viduje į kito kliento sąskaitą	0,00	0,58	0,16	0,00	0,00	1,00	0,19	0,00	●
Padalinyje inicijuojami kredito pervedimai eurais į kitus MPT	0,00	1,16	0,51	0,58	0,00	1,16	0,57	0,58	●
Internetu inicijuojami kredito pervedimai eurais kredito unijos viduje į kito kliento sąskaitą	0,00	0,58	0,04	0,00	0,00	0,58	0,05	0,00	●
Internetu inicijuojami kredito pervedimai eurais į kitus MPT	0,00	0,58	0,11	0,10	0,00	0,58	0,12	0,14	●
Įmokos už paslaugas internetu	0,00	0,23	0,03	0,00	0,00	0,23	0,04	0,00	●
Įmokos už paslaugas grynaisiais pinigais padalinyje	0,00	0,58	0,11	0,13	0,00	0,58	0,12	0,12	●
Gaunami kredito pervedimai eurais iš MPT	0,00	0,60	0,25	0,29	0,00	0,60	0,25	0,29	○

Šaltiniai: MPT duomenys ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Žymėjimai: ○ – paslaugas teikiančių kredito unijų įkainiai nepakito, ● – paslaugas teikiančių kredito unijų įkainiai padidėjo, ○ – paslaugas teikiančių kredito unijų įkainiai sumažėjo.

Pastabos: * – skaičiuojant vidutinį įkainį, neatsižvelgiama į MPT užimamą rinkos dalį.

** – mokėjimo paslaugų įkainių pokytis parodo paslaugas teikusią įstaigą 2015 m. sausio 1 d.– 2016 m. sausio 1 d. taikytų vidutinių įkainių pokyčius.

Kaip ir anksčiau, 2015 m. toliau didėjo tiek kredito unijų padaliniuose, tiek internetu inicijuojamų kredito pervedimų įkainiai, o vidutinis gautų lėšų įskaitymo įkainis nekito. 2015 m. internetu inicijuojamus kredito pervedimus, atliekamus įstaigos viduje, apmokestino 5 kredito unijos, viena įkainius padidino, o internetu inicijuojamų kredito pervedimų į kitą MPT įkainiai padidėjo 7 kredito unijose (trijose iš jų įkainis pradėtas taikyti 2015 m.) ir nė viena kredito unija šio įkainio nesumažino. Padalinyje inicijuotų įstaigos viduje atliekamų kredito pervedimų įkainius didino 6 kredito unijos, o įkainius, taikomus padalinyje inicijuotiems kredito pervedimams į kitus MPT, padidino 13 kredito unijų.

Kredito unijos ir toliau siūlė įmokas už paslaugas padalinyje mokėti pigiau nei bankų padaliniuose, o įmokas internetu net du trečdaliai kredito unijų priėmė nemokamai. Nemokamai sumokėti įmokos už paslaugas 2016 m. sausio 1 d. buvo galima 20 kredito unijų padaliniuose, 8 kredito unijos 2015 m. padidino įmokų padalinyje įkainį, dvi jį sumažino. Už internetu inicijuotą įmoką už paslaugas komisinio atlyginimo neėmė 43 kredito unijos, 7 kredito unijose įmokos internetu pabrango.

Didžioji dalis kredito unijų sudarė galimybę tam tikrą grynujų pinigų sumą išsiimti nemokamai, o grynuosius pinigus įnešti nemokamai leido visos kredito unijos. 2015 m. 49 kredito unijos leido padalinyje nemokamai išsiimti nustatytą grynujų pinigų sumą, 46 kredito unijos sudarė galimybes nustatytą sumą išsiimti bankomatuose, naudojantis mokėjimo kortele. Visos kredito unijos 2015 m. leido nemokamai įnešti grynuosius pinigus į savo sąskaitą padaliniuose, tačiau 5 kredito unijos ribojo nemokamai įnešamų pinigų sumą ir, ją viršijus, taikė įkainius.

²⁸ Vidutinis sąskaitos atidarymo įkainis šiek tiek padidėjo, nes, vienai kredito unijai išstojus iš LCKU, informacija apie jos taikomus įkainius neberenkama.

MOKĖJIMO PASLAUGŲ ĮKAINIŲ POKYČIAI ELEKTRONINIŲ PINIGŲ IR MOKĖJIMO ĮSTAIGOSE

24

2015 m. elektroninių pinigų įstaigos sąskaitas atidarė, uždarė ir tvarkė nemokamai, neėmė komisinio atlyginimo už gautų iš kitų MPT lėšų įskaitymą į sąskaitą, o internetu atliekamų mokėjimų įkainiai sumažėjo. 2015 m. elektroninių pinigų įstaigos neėmė komisinio atlyginimo už įstaigos viduje internetu atliekamas operacijas, viena įstaiga 2015 m. pasiūlė galimybę nemokamai atlikti 30 pervedimų per mėnesį į kitą MPT, dar viena taikė 1 cento įkainį. Viena elektroninių pinigų įstaiga nemokamai teikia įmokų mokėjimo internetu paslaugą. Kita, be mokėjimų internetu paslaugų teikia paslaugas ir savo padalinyje (priima kredito pervedimų nurodymus, sudaro sąlygas įmokėti grynuosius pinigus į savo sąskaitą, jų pasiimti). Šioje įstaigoje taip pat sudaryta galimybė atlikti grynujų pinigų operacijas naudojantis įstaigos tarpininkų paslaugomis.

Mokėjimo įstaigos priima įmokas grynaisiais pinigais, per metus šios paslaugos vidutinis įkainis šiek tiek padidėjo. 2015 m. dvi mokėjimo įstaigos padidino įmokų už paslaugas grynaisiais pinigais įkainius ir 2016 m. sausio 1 d. vidutinis įkainis sudarė 0,44 euro. Viena mokėjimo įstaiga sudaro galimybę kelias įmokas sumokėti atliekant vieną mokėjimą grynaisiais pinigais arba internetu naudojantis kito MPT paslaugomis, todėl jos taikomas įkainis yra didesnis nei įkainiai, taikomi bankų mokant įmokas internetu, ar kitų mokėjimo įstaigų taikomi įmokų grynaisiais pinigais įkainiai.

5 lentelė. Dažniausiai naudojamų mokėjimo paslaugų įkainių, taikytų elektroninių pinigų ir mokėjimo įstaigose, pokytis 2015 m. sausio 1 d.–2016 m. sausio 1 d.

(Eur)

Mokėjimo paslauga	2015 m. sausio 1 d.				2016 m. sausio 1 d.				Pokytis**
	mažiausia	daugiausia	vidurkis*	mediana	mažiausia	daugiausia	vidurkis*	mediana	
Elektroninių pinigų įstaigos									
Internetu inicijuoti kredito pervedimai eurais į kitus MPT	0,20	0,20	0,20	0,20	0,00	0,01	0,01	0,01	●
Įmokos už paslaugas internetu	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	○
Mokėjimo įstaigos									
Įmokos už paslaugas grynaisiais pinigais padalinyje	0,16	1,01	0,43	0,30	0,19	1,01	0,44	0,30	●
Įmokos už paslaugas internetu	1,01	1,01	1,01	1,01	1,01	1,01	1,01	1,01	○

Šaltiniai: MPT duomenys ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Žymėjimai: ○ – paslaugas teikiančių elektroninių pinigų (mokėjimo) įstaigų įkainiai nepakito, ● – paslaugas teikiančių elektroninių pinigų (mokėjimo) įstaigų įkainiai padidėjo, ● – paslaugas teikiančių elektroninių pinigų (mokėjimo) įstaigų įkainiai sumažėjo.

Pastaba: * – skaičiuojant vidutinį įkainį, neatsižvelgiama į MPT užimamą rinkos dalį, dalį.

** – mokėjimo paslaugų įkainių pokytis parodo paslaugas teikusią įstaigą 2015 m. sausio 1 d.–2016 m. sausio 1 d. taikytų vidutinių įkainių pokyčius.